SOFIJA HIRTZ-MARAKOVIĆ

Obalama staroga svijeta

11234

Dragoj Zlati spomen
na tetu. —
Sofija Hirtz

Slav. Brod, 10. lipnja 1960.

SOFIJA HIRTZ–MARAKOVIĆ

OBALAMA STAROGA SVIJETA

PUTOPIS

SLAVONSKI BROD, GODINE 1960.

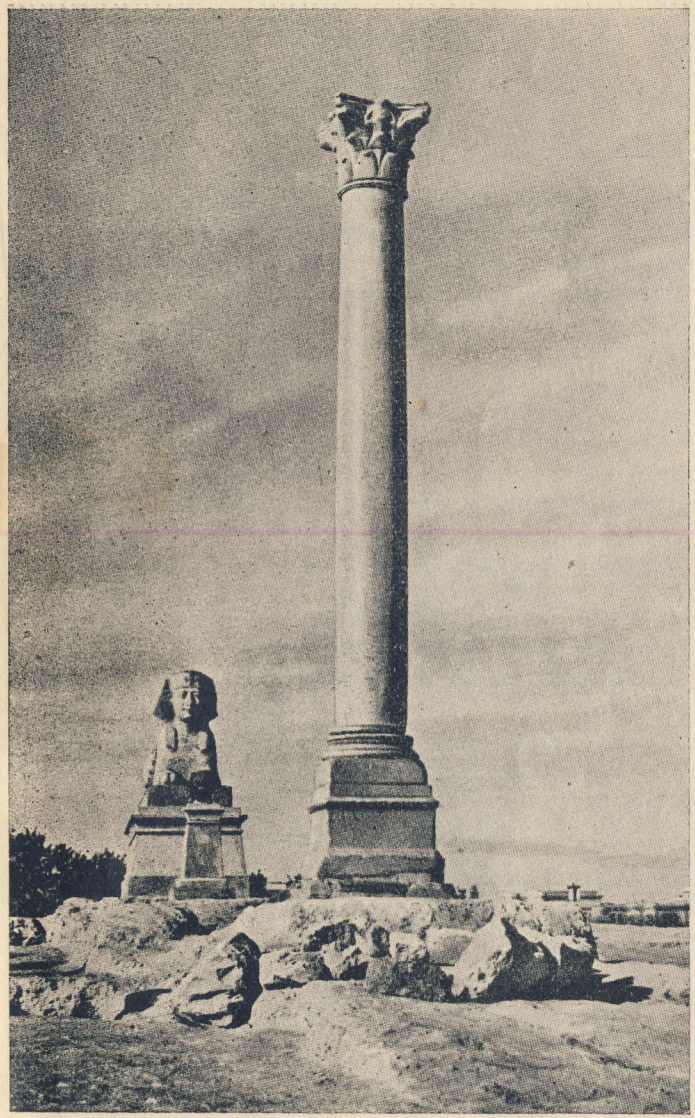

Pompejev stup u Aleksandriji

Otkrivajući dio istine o današnjem svijetu, čovjek u izvjesnim momentima osjeća potrebu, da svoja zapažanja saopći drugima. Putovanja u zemlje drevnih civilizacija oduvijek su privlačila pažnju ne samo naučenjaka, već i turista. Nepoznati krajevi, ljepote prirode i susreti s novim ljudima zaokupljaju putnika. I nije čudo, ako u tim časovima ruka instiktivno posegne za perom. Intimna razmišljanja i asocijacije redaju se spontano i iskreno. Bez poze i zvučnih fraza.

Sofija Hirtz već godinama putuje. Iako u godinama, zadržala je vitalnost i živahnost duha, što karakterizira čitav njezin raniji rad. U ovim zapisima, pisanim kroničarsko-publicističkim stilom iznijela je utiske, koji su nastali u dodiru s prošlošću, kulturnim tradicijama i današnjim dinamičnim previranjima u nekim zemljama Bliskog Istoka. Ako ništa drugo, ovaj putopis pomaže čitaocu, da obnovi i upotpuni znanja i iskustva o narodima, koji nakon vjekovnog robovanja traže svoje mjesto u zajednici miroljubivog čovječanstva. U posljednjoj glavi autorica kronološkim redom bilježi revolucionarne događaje u Egiptu, odnosno današnjoj UAR, dajući pregledno tok tih zbivanja.

Cilj ovog kratkog putopisa nije da dade široku sliku života zemalja o kojima je riječ. U nizu sličica, evokacija ili slučajnih susreta, autorica sa mnogo simpatija i dobronamjernosti piše ove stranice. Baš tako ih treba prihvatiti i shvatiti.

ANĐELKO BARBIĆ, profesor

ZAPLOVILI SMO NA BLISKI ISTOK

Brod »Sarajevo« stajao je 28. listopada 1955. u riječkoj luci spreman za put na Bliski Istok. Nekoliko dana prije polaska ukrcavao je silan teret, konstrukcije dvaju željeznih mostova i sav materijal, potreban za njihovo montiranje, zatim željezne i betonske cijevi i mnogo druge robe. Toga dana u devet sati uveče brodska je sirena gromko zatulila, strojevi proradiše i brod je zadrhtavši krenuo. Nas jedanaest putnika stajalo je ispod komandnog mosta i promatralo sjajno rasvijetljenu Rijeku. U početku je brod lagano ostavljao obalu i luku, a zatim se udaljivao sve brže i brže, dok nije zaplovio punom brzinom.

Nad gradom i morem spustila se neka svečana — mistična tišina, prekinuta škripanjem broda i lupom brodskih motora. Svijetla na obali postajala su sve slabija, dok nisu zatreptala poput malih iskrica i zaronila u more kao i sam grad. Ostavili smo palubu. Brod nas je nosio daleko, u nepoznato, ali privlačivo — na Orijent.

Sišavši u kabinu, dugo sam razgovarala sa jednom suputnicom, simpatičnom Slovenkom, s kojom sam dijelila kabinu sve do Aleksandrije, gdje ona stalno boravi već 22 godine.

Kad sam ujutro pogledala kroz prozorčić kabine, brod je plovio pokraj Splita, gdje se nije zadržavao, već je pristao u nedalekom Vranjicu. Ovdje je ukrcao nekoliko vagona cementa. Isti dan poslije podne razgledali smo Split, naročito Dioklecijanovu palaču, gdje sam bila tumač suputnicima Nijemcima i Amerikancima, kao i sutradan u Solinu.

U ponedjeljak 31. listopada oko podne ostavio je brod dalmatinsku obalu i zaplovio ravno prema Aleksandriji, glavnoj luci Egipta, a da više nigdje putem ne stane. Brzo su nestajali obalni otoci Dalmacije, a i oni dalje na pučini. Brod je plovio širokim morem između Dalmacije i Italije, 12 milja od albanske obale.

Već na ulazu u Otrantska vrata susrelo nas je nevrijeme. Visoki talasi i jak vjetar snažno su ljuljali naš brod. Svi smo osjetili morsku bolest, osim Amerikanaca i Slovenke.

Prolazeći Otrantskim vratima ulazimo u Jonsko more. U daljini se razabiru obrisi otoka Krfa. Podveče su nas pozdravila svijetla s otoka Cefalonije. Gledamo u ta svijetla i veselimo se, da je negdje u blizini kopno. Svijetla s otoka već nestaju, a napuštaju nas i galebovi, ti stalni pratioci brodova.

Zalazimo na pučinu u mrak s nevremenom. Čudan, tjeskoban osjećaj.

Sutradan opet pučina, dok ne ugledasmo otok Kretu. Razabiru se u daljini neka mala naselja, pokoja kućica, valjda pastirska. Tu nas je opet iznenadilo nemirno more i neki ponovo podlegoše morskoj bolesti.

Ja u mislima vrludam otokom, kojim je vladao mitski kralj Minos, otac Arijadne i Fedre. U svojoj palači u Knososu u »labirintu« držao je zatvorenu neman Minotaura, čovjeka-bika, kojemu su Grci morali svakih devet godina kao danak žrtvovati sedam mladića i sedam djevojaka. Po grčkoj mitologiji na tom se otoku rodio Zeus. Rodila ga je Rea, majka zemlja, u špilji Dikte. Pčele su ga hranile medom, a koza Amaltea bila mu je dojilja.

Brod je trebao pristati na otoku, ali nažalost nije, te tako nismo mogli vidjeti ostatke kraljevske palače i druge znamenitosti. Otok Kreta (Kandia, Kriti) slovio je u antikno doba kao dragulj među otocima Sredozemnoga mora. Danas je Kreta više turistička zemlja. Kao što je vjekovima rodila vinom, uljem, maslinom, tako su joj to i danas glavni proizvodi.

Brod plovi jugoistočnim smjerom prema Aleksandriji, a kopna više nigdje ne ćemo vidjeti. Srest ćemo tek dva broda; jedan je prošao pokraj nas na dalekom horizontu, a drugi je uveče nedaleko našeg broda plovio sav rasvijetljen u obratnom pravcu. Kad je i on nestao u daljini, bilo je nad nama samo tamno nebo, ali je brod smjelo i ustrajno rezao tamne i šumne valove. Pred nama je siva pučina i crna noć bez mjeseca i zvijezda. Vjetar se uzobijestio kao pomaman — čini se, da će dugo iskaljivati svoj bijes.

Ujutro se u potpunoj tišini diglo crvenkasto sunce i pozdravio nas je najljepši sunčani dan, kakav samo može biti na Mediteranu. Na pučini smo. Prati nas slabiji vjetar, ali dan je sunčan i topao, pa se neki putnici sunčaju u kupaćim kostimima. Sjedimo ili ležimo u

udobnim naslonjačima, čitamo, razgovaramo, pravimo planove za razgledavanje grada, kojem se približujemo. Put od Rijeke do Aleksandrije, ne računavši boravak u Vranjicu, trajao je tri i po dana i četiri noći.

Uveče 3. studenoga, oko 10 sati, opazismo svijetlo sa svjetionika. Na domaku smo afričke obale i Aleksandrije. Sjetila sam se čuvenog i u staro doba glasovitog svjetionika na otočiću Farosu, koji je po njemu i prozvan, a bio je sagrađen nekoliko stoljeća prije naše ere, za egipatskog kralja Ptolomeja II. Poznat je bio kao jedan od »sedam svjetskih čuda«. Visok je bio 160 metara. Na vrhu njegovu palile su se lomače, a svijetlo s njega vidjelo se u daljini od tri stotine stadija.* Divio mu se i znameniti aleksandrijski liječnik, Kalcedonac Herofil, koji je bio sretan, da se nalazi u tome mladom i poletnome gradu, a ponosan što pripada četi učenjaka, koji rade u Museionu.** Taj egipatski otočić spominje i Homer u Odiseji. Od toga svjetionika danas nema ni traga, već je po koji kamen uzidan u tvrđavu Kaitbej. U doba provale Arapa u Egipat i padom Aleksandrije 639. godine još je stajao taj čuveni svjetionik i svijetlio moreplovcima.

Svijetla na obali bivala su sve jača i gušća i konačno se rastegoše u dugu, sjajnu široku vrpcu, dugu nekih 25 kilometara. Pred nama je najedamput zablještio grad, sav u moru svijetla. Obala i kuće rasvijetljene, reklame u svim bojama pozivaju nas, ali je već kasno. Brod ne može pristati na obalnom pristaništu, nego je ostao izvan luke na otvorenom. Ujutro dolazi lučki pilot motornim čamcem i određuje mjesto u zapadnoj luci, gdje brod ima pristati.

Ne samo da je noću čaroban pogled na luku i grad, već je velik dojam i po danu, kad se s mora gleda na grad i luku. Obalom luke nanizale su se krasne palače i vile bogatog aleksandrijskog i kairskog svijeta. Za običnog građanina i siromaha ovdje nema mjesta. On živi iza zastora tih palača, na periferiji u krajnjoj suprotnosti od te raskoši.

Odmah zatim evo na brod i carinika. Pregledavaju putnice i izdaju nam pismene potvrde na arapskom jeziku o kretanju u luci. Milicija ukopčava telefon i spaja brod s gradom. Jedan milicioner ostaje

---

* Mjera za dužinu u starih Grka, oko 184 metra.

** Museion bio je sjedište i središte najveće učenosti i naučnog istraživanja u staroj Aleksandriji, u kojem su boravili učenjaci svih struka, a za boravak u Museionu dobivali su i plaću.

kod brodskog mosta dan i noć na straži i njemu svaki puta, kada polazimo u grad, predajemo svoje putnice, uz potvrdu, a kad se vraćamo, dobivamo ih natrag.

U toj internacionalnoj luci, u kojoj se dosta teško orijentirati, stoje brodovi raznih narodnosti. Zastave lepršaju u svim bojama s visokih jarbola, sirene trube, dizalice od pedeset i više tisuća kilograma rade, iskrcavaju i ukrcavaju robu. Preko 90% sveukupnog eksporta izvaža se iz te luke, a poznata je, kao najveće svjetsko stovarište pamuka. Ta velika luka smjestila se je na uskoj prevlaci između mora i jezera Marjut u duljini od 25 km.

Kako je Aleksandrija danas svjetska luka, tako je ona bila važna u staro doba, prije dvije tisuće i više godina, kad su u tu, za onda mladu luku stizali brodovi iz svih zemalja s obala Sredozemnoga mora. Fenički trgovački brodovi uvozili su razne zlatne nakite, cedrovo drvo i ulje. Spretno su se lukom vrzle grčke jedrilice s teretom vina, ulja i maslina, pa egipatske galije, pune žita. U luci nisu manjkali ni okretni trgovci iz Tira, Cipra, Grčke, iz Asirije i Perzije. I njih je mamio taj mladi bogati grad, središte trgovine i industrije.

Grad je izvozio raznu staklenu robu, papir, najfinije tkanine i platno, pa grimiz, davao je na tržište sve, što je bilo lijepo i skupocjeno.

Iz pristaništa se za nekoliko minuta dolazi u sam centar tramvajem, kroz vrlo uske ulice, gdje sve vrvi od naroda. Na obali stiska, metež, buka, dozivanje. Čim smo sišli s broda, već nas opkoliše nosači, tumači, šoferi i svi nam nude svoje usluge, a krijumčari s opojnim drogama nude nam gotovo otvoreno hašiš i opijum, što ih na nesreću široke domaće mase uvelike troše. Energična Slovenka, vješta arapskom jeziku, jedva ih je od nas rastjerala. Sjedamo s njome u auto i za čas eto nas u carinarnici, koja je u luci. Uz arapski jezik i svojom veselošću, pa naravno i uz nešto »bakšiša«,sretno je pronijela nekoliko boca likera, šljivovice i vina. Ovdje pred carinarnicom oprostili smo se od svojih suputnika. Bio je to jedan stariji bračni par iz Njemačke. Oni su odmah proslijedili za Kairo i dalje za Luksor, sve do Asuana.

Na trgu »Mohamed Ali« pred burzom opraštamo se i od Slovenke i polazimo nas troje putnika, dvojica iz Beograda, jedan liječnik sa ženom i ja jedini putnik iz Hrvatske, da razgledamo grad.

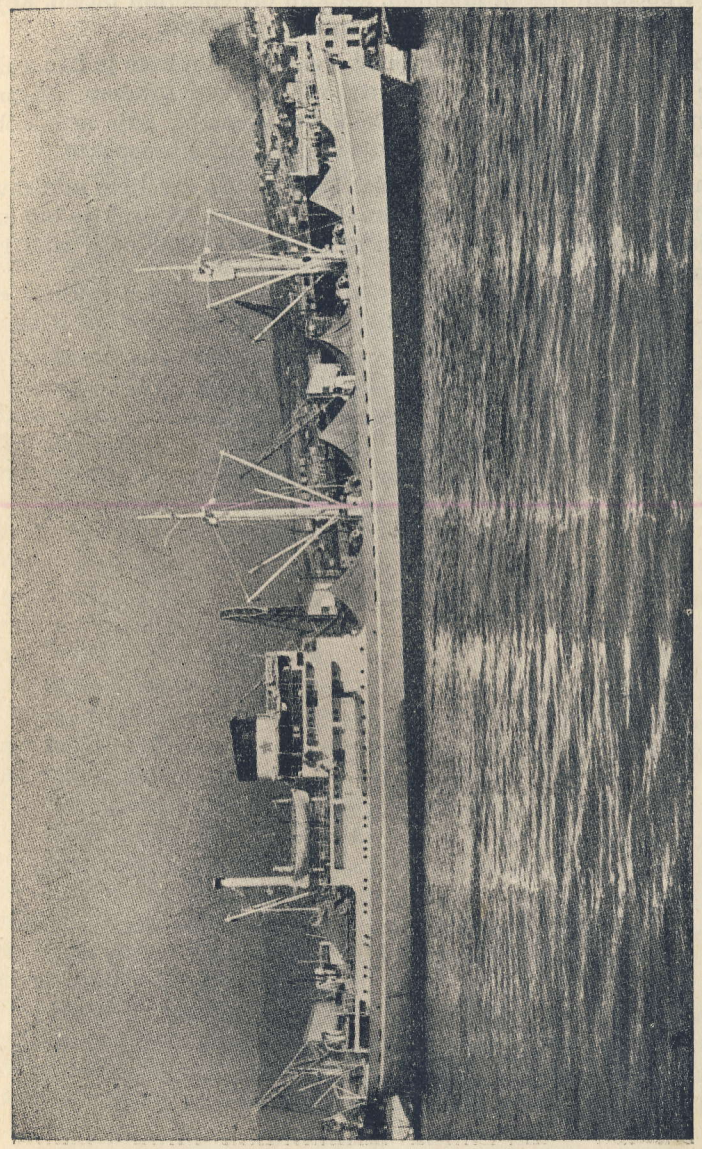

Jugoslavenski brod »Sarajevo«

Usput navraćamo u Jugoslavenski dom, gdje su nas srdačno primili i počastili nekim hladnim, slatkim orijentalnim pićem, kojim nas je okretni Egipćanin (vratar), spretno poslužio.

Brzo se opraštamo od ljubeznog domaćina. On nam je dao nužne savjete i upute i pođosmo krstariti zanimljivim gradom. Najprije svratismo u poznatu turističku Cookovu agenciju, gdje smo dobili upute o onom, što smo pitali, a dali su nam i neke prospekte.

Na izlazu iznenadila nas je kiša. Ljudi su je s veseljem pozdravili, a mi smo se zabrinuli, jer nismo imali kišobrane. Pljusak je bio kratkotrajan, rashladivši i osvježivši zrak. Raspoloženi pošli smo razgledavati grad.

U ALEKSANDRIJI NA TLU AFRIKE

Uz grad Aleksandriju vezana su četiri značajna historijska imena, kojih se svaki, tko poznaje povijest starog vijeka, mora sjetiti, kad dođe u Aleksandriju, a to su: Aleksandar Veliki, kralj Makedonije, egipatska kraljica Kleopatra i rimski vojskovođe Cezar i Antonije.

Aleksandar Veliki, sin Filipa, kralja makedonskog, da bi učvrstio svoju pomorsku vlast i zavladao čitavim dijelom istočnog Sredozemnog mora, podigao je godine 332. p. n. ere u Donjem Egiptu na delti rijeke Nila grad Aleksandriju. Prema nacrtima grčkog arhitekta Deinokratesa i drugih grčkih učenjaka, bio je taj grad i luka zasnovan na najširoj bazi. Nacrt toga grada smatrao se kao jedan od najvećih nacrta svjetske historije.

Čuvena ljubavnica kraljica Kleopatra, kojoj je legenda pripisivala toliko grijeha, bila je još veći političar, što dokazuje činjenica, da je svojim duhom i ljepotom u jednoj noći predobila za svoje osnove Cezara, vojskovođu velikog rimskog imperija. Cezar joj je dao prijestolje Egipta i Cipra, za koje se otimao i njezin brat Ptolomej.

Višegodišnja naučna proučavanja u ovom stoljeću ispravila su mnoga kriva mišljenja o ovoj drevnoj vladarici, pa njezin lik stoji u historiji na pravom mjestu.

Cezar je dosta dugo ostao u Egiptu, ne samo radi političkih odnosa carstva, nego i radi Kleopatre, s kojom je pošao na dugo putovanje po gornjem Nilu. U Rimu je javno pokazao svoju ljubav prema Kleopatri, kad je u hramu Venere dao postaviti njezin kip. Godine 46. pr. n. ere Kleopatra je bila svečano primljena u Rimu, a vozeći se rimskim ulicama, pokazivala je, držeći ga u naručaju, maloga »Cezariona« svog i Cezarovog sina.

Kleopatri je uspjelo pobijediti Cezara kao ljubavnika, ali ga nikad nije pobijedila kao mudrog državnika, vojskovođu i stratega.

Naprotiv, Cezarov nasljednik u Egiptu, Antonije, prokonzul Rima na Orijentu, očaran Kleopatrom i zaljubivši se stravstveno u

nju, oženio se njome i postao kralj Egipta. Darovao joj je glasovitu knjižnicu grada Pergamona s 200.000 svitaka papirosa, a kada je njoj i njezinoj djeci počeo poklanjati i rimske teritorije, Rim se uzbunio. Njegov drug u triumviratu, Oktavijan, krene s vojskom protiv njega i potuče ga kod Akcija godine 31. pr. n. ere. Još prije svršetka bitke, Antonije pobjegne s Kleopatrom u Egipat, gdje se ubije, a kraljica Kleopatra zatvorila se u kraljevsku grobnicu. Videći, da je izgubljena, stavila je zmiju otrovnicu na prsa i hrabro umrla. Nađena je mrtva u najsjajnijoj kraljevskoj odjeći uz svoje dvije mrtve robinje. Dostojna smrt velike žene i velike kraljice!

Grčko-rimska vladavina u Egiptu trajala je od 332. godine pr. n. ere do 638. godine naše ere. Od 640. godine naše ere mijenja Egipat razne gospodare. Pohodom Napoleona priključuje se svjetskoj povijesti.

Historija i kraljica Kleopatra odveli su nas nekoliko stoljeća unatrag. Ostavimo prošlost i historiju, preskočimo velikim skokom stoljeća i vratimo se u današnju Aleksandriju.

Aleksandrija nazvana zaručnicom Sredozemnog mora, nije samo najveća luka duž njegovih obala, nego je ona jedan krasni grad, ispunjen čudnovatom, opojnom atmosferom. Aleksandrija je star grad, ali mlad velegrad.

Suvremen je to grad, koji ima izgled modernog zapadnog velegrada. Broji 1½ milijun stanovnika. Taj se grad dizao i padao, već prema tome, kakvi su bili njegovi osvajači i gospodari tokom stoljeća. Već u prvom vijeku nakon svojega osnutka imao je grad pet stotina tisuća stanovnika, a oko 1800. godine, pod vlašću Turaka, svega samo pet tisuća.

Ne samo u Starome vijeku, već i danas tu je stjecište mnogih naroda i rasa. Malo koja narodnost nije u ovome gradu zastupana. To je Babilon naroda i jezika. Uz istočnjačke narode — Egipćane, Arape, Židove, Turke, Jermene i druge, evo i Grka, zapravo prvih njegovih stanovnika. Brojni su mnogi evropski narodi, osobito Francuzi, Englezi i Talijani.

Aleksandrijaca imade svih mogućih boja lica, od bijele do sasvim crne. Arapski je jezik službeni jezik i u tome su jeziku napisani natpisi po gradu, dok se rijetko vide na kojem drugom evropskom jeziku, osim nešto na francuskom.

Arapi se poznaju po osobito zagasitoj boji lica, gusto kovrčavoj crnoj kosi, debelim usnicama, a i po nošnji. Većina ih nosi duge haljine (gelebije) skrojene poput običnih muških košulja, koje sižu

do gležanja, i s rasporom na obje strane, valjda da mogu lakše koračati. Tkanina tih košulja je razne boje, a najviše svijetle, no ima i crne. U nekih je gelebija od skupocjenog materijala, a u većine od običnog platna. Na glavi nose bijele turbane (akale), čiji se krajevi spuštaju otraga do pojasa. Oko cijele glave po turbanu omotane su u dva reda okrugle, odebele crne vrpce.

Sada se ide za tim, da Egipćani ostave svoju staru nošnju (gelebije), kojom se odijevaju stotine hiljada radnika Egipta, jer je jeftina, ali koja je vrlo neprikladna za radni svijet, a koja je i onako samo zaostao propis religije. Tradicionalni crveni fes nestaje, u vojsci i u arapskoj diplomaciji uopće ga više i nema.

Žene na ulicama umotane su i preko glave u crne ogrtače, koji su u pojasu nešto nabrani. Lica su im, i to donji dio pod crnom koprenom. Na nosu je u nekih vidjeti kao neku cjevčicu od zlata ili mjedi. Da li je to ukras ili neka oznaka, ne znam. Danas Arapkinje odbacuju te tamne ogrtače i odijevaju se na evropski.

Uz matere po ulicama drže se manja djeca, obučena kao i odrasli u duge košuljice. Posve malu djecu drže matere u naručju ispod ogrtača, da im tek mala crna glavica proviruje.Neke žene, koje vode sa sobom po više djece, prebace čak — i to na lijevo rame — jedno od djece, koje jašeći na ramenu matere i držeći se rukom za njenu glavu, veselo gleda naokolo, smije se, brblja i siše skupa sa materom slatki sok iz komadića sladorne trske.

Otmjene arapske žene većinom se voze u udobnim kočijama, kad idu poslom ili u posjete, a isto tako i domaći bogati poslovni ljudi. Te žene bez razlike vole nakite. Neke su upravo prenatrpane prstenjem, narukvicama, ogrlicama, napadno dugim ili okruglim naušnicama. Neke nose još i nazuvke oko gležanja, koji zveckaju, kada one koračaju.

Na trgu smo »Mohamed Ali-a« gdje je središte evropskog života i centar gradskog saobraćaja. Iz sredine trga iskače viteška statua »Mohamed Ali-a«, a oko trga eno palače pravde, burze i palače značajnih ustanova.

Mohamed Ali (1769—1849) iskače na početku prošloga stoljeća na politički ekran Egipta nakon povlačenja francuskih četa pod generalom Napoleonom (1801). U ovom komešanju snašao se Mohamed Ali, nepismeni turski oficir, porijeklom Albanac, koji je stekao naklonost Porte, pa ga je ona imenovala pašom.

Od Francuza je upoznao važnost nauke, a došavši do vlasti, počeo je zemlju modernizirati i uspio je, da je poslije dugog vremena oslobodio Egipat od strane uprave.

Osnovao je dinastiju Mohamed Ali, koja je stopedeset godina živjela na grbači siromašnog egipatskog naroda, a prestala je 26. jula 1952. abdikacijom kralja Faruka, kojega je vojska otjerala u izagnanstvo.

Na jahti »Mahrusa« jednoj od dvadesetpet jahti, što su bile u njegovu vlasništvu, ukrcao se Faruk sa svojom obitelji i sa mnogo kovčega punih dragocjenosti i ostavio zemlju. Jahta se morala vratiti, ali došla je bez zlatnog brodskog zvona teškog nekoliko kilograma.

Interesantan je grčko-rimski muzej s galerijom i vrtom sfinga i mumija. U dvoranama smještene su rijetke arheološke dragocjenosti i iskopine, skulpture, biste, reljefi, pa ostaci stare arhitekture.

Od stare slave i kulture malo je ostalo u Aleksandriji. Najveći antikni spomenik je stari »Pompejski grad« među zidinama, gdje su još u Srednjem vijeku tražili Pompejev grob. Poslije bitke kod Farzala 48. godine pr. n. ere, kad ga je Cezar potukao, Pompej je pobjegao u Egipat (Aleksandriju), gdje ga je malodobni kralj Ptolomej, brat kraljice Kleopatre, dao pogubiti. Još i danas postoji »Pompejev stup« od crvenog granita iz Sarapisova hrama, koji se nalazi na mjestu spomenutog hrama. Godine 391. n. ere, za patrijarha Theophilosa, bio je taj hram razoren i popaljen.

Osim poganskih katakombi, u kojima se nalaze razne iskopine egipatsko-grčko-rimskog stila i neki dobro očuvani sarkofazi, u Aleksandriji nema većih i znatnijih spomenika stare prošlosti.

U istočnom dijelu grada nalazio se kraljevski dvor, veliki teatar i hram Posejdona, boga mora, te velika i slavna Aleksandrijska biblioteka, koju je spalio Julije Cezar. U dimu je nestalo preko 500.000 svitaka papirosa. Drugiput je novu biblioteku uništio car Teodozije 389. godine.

Vrijedno je poći obalom sadašnje istočne luke, velike luke stare Aleksandrije, koju je sa sjevera u staro doba zatvarao stari golemi svjetionik Faros. Danas je cijela stara luka izgrađena i zaokružena poput elipse, a duga morska obala sa ogromnom plažom, krasnim palačama, vilama i vrtovima s palmama, je ugodno i otmjeno šetalište. Te kejove miluju i zapljuskuju valovi Sredozemnoga mora. Sve

te raskošne vile i palače sagradili su bogataši Kaira i Aleksandrije i diplomati, koji su za ljetne nesnosne kairske vrućine dolazili ovamo na obale Mediterana. Ovamo je dolazio i svrgnuti kralj Faruk sa svojim dvorom i vladom, da u svojim čuvenim dvorcima (Montazi) i palači Ras el Tinu, u blagoj klimi i svježim noćima, provede ljeto u sjajnim zabavama. Dok je ovdje vrio život iz priča »Tisuću i jedne noći«, narod je trpio glad i svu bijedu. što je siromaštvo donosi sa sobom.

Utemeljivši 332. godine pr. n. ere grad Aleksandriju, Aleksandar Veliki, uspostavlja grčku vlast, a Aleksandrija brzo poprima od Grčke i njenu helenističku kulturu, koja je upravo u Aleksandriji došla do najvećeg uspona.

Grci su vrlo cijenili egipatsku kulturu i njihovi učenjaci i filozofi kao Tales, Pitagora, Platon dugo su vremena boravili u Egiptu, kako bi upoznali i proučili tisuće godina staru njegovu znanost i mudrost. Aleksandrija postaje središte grčkog svjetovnog duha, dostiže, ali i nadvisuje i samu Atenu.

Umjetnost i nauka, kao da su se natjecale. Tu su filozofi — mislioci Filon, Klemenso, Origenes. Književnost je proslavio Teokrit, pjesništvo Kalimah, geometriju Euklid, naučnu astronomiju Hiparh, medicinu Herofil, mehaniku Ktesibije, a tehniku Heron njegov učenik, matematiku i geografiju Erastoten i Aristarh.
Helenizacija Egipta prestaje 30. godine prije naše ere sa kraljicom Kleopatrom. Egipat postaje rimska pokrajina, a poslije raznih invazija učvrstiše se pomalo Arapi u Dolini Nila gdje i ostaju.

Iz opisa se znade, da su Aleksandrijci voljeli glazbu i njome se oduševljavali, a isto tako pjevanjem i plesom umjetnika. Takva je bila Aleksandrija, sve dok godine 47. pr. n. ere nije Cezar osvojio grad. Nauka je još dalje živjela među zidovima Museiona, učenjaci su i dalje nastavili rad svojih velikih učitelja. Dolaskom kršćana bio je Museion razoren, a učenjaci se razbjegoše. Aleksandrija postaje nevažnom. Svjetionik na otočiću Farosu ugasnuo se, ali imena učenjaka i njihova djela zasvijetliše na dvoru u Bizantu, gdje nad ostacima iz knjižnice Museiona i Sarapiona ponovo prepisuju svitke i proučavaju ih.

U Aleksandriji i u svim okolnim zemljama i po otocima istočnog dijela Sredozemnog mora bio je veoma raširen kult božice Afrodite, kojoj su posvuda dizali hramove. Kao svoju zaštitnicu nada sve su je štovale aleksandrijske kurtizane, kojih je u to doba bilo u Alek-

sandriji više tisuća. Odjevene u lake prozirne haljine, s vijencima ruža oko glave i u rukama, ulazile su uz pjevanje u božičin hram i pred njenim žrtvenikom sipale cvijeće i prinosile darove.

Glasovita kurtizana Chrysis, porijeklom Galilejka, koja je kao djevojče došla u Aleksandriju s trgovačkom karavanom preko Sinajske pustinje, proslavila se svojom ljepotom, duhom i naobrazbom. Jednom je oduševila, ali i sablaznila čitav grad. Uspela se na jedan visoki toranj (možda baš na svjetionik Faros) posve naga, ukrašena tek dragocjenom bisernom Afroditinom ogrlicom, koja je resila božičin kip u hramu.

Kad ju je narod spazio, oduševljeno je klicao i pozdravljao je misleći, da je sama Afrodita oživjela, ostavila hram i uspela se na toranj. Taj smjeli čin platila je Chrysis glavom. Odvukli su je u tamnicu, gdje je morala ispiti pehar otrova. Da joj tijelo ne bace na smetište, njene dvije prijateljice, frulašice i plesačice, Myrtokles i Thais, prevarile su tamničara i noću odvukle svoju mrtvu obožavanu prijateljicu, uz pomoć mladoga Timona, sina bogatih roditelja, u jedan gaj i tamo je zakopale.

Aleksandrija, »Pariz staroga svijeta«, bio je grad civilizacije, velike kulture i umjetnosti. Čar i raskoš Orijenta, umjetnost i ljepota klasične Grčke, dali su tome gradu karakter antiknog, modernog grada. Danas poletan i zanosan, ponovo se zaodijeva modernim ruhom, ali ruhom jednog evropskog velegrada, današnjeg Pariza.

Takva je bila stara Aleksandrija, grad znanja, umjetnosti, ljepote, . . . a i grijeha, »Pariz staroga vijeka«.

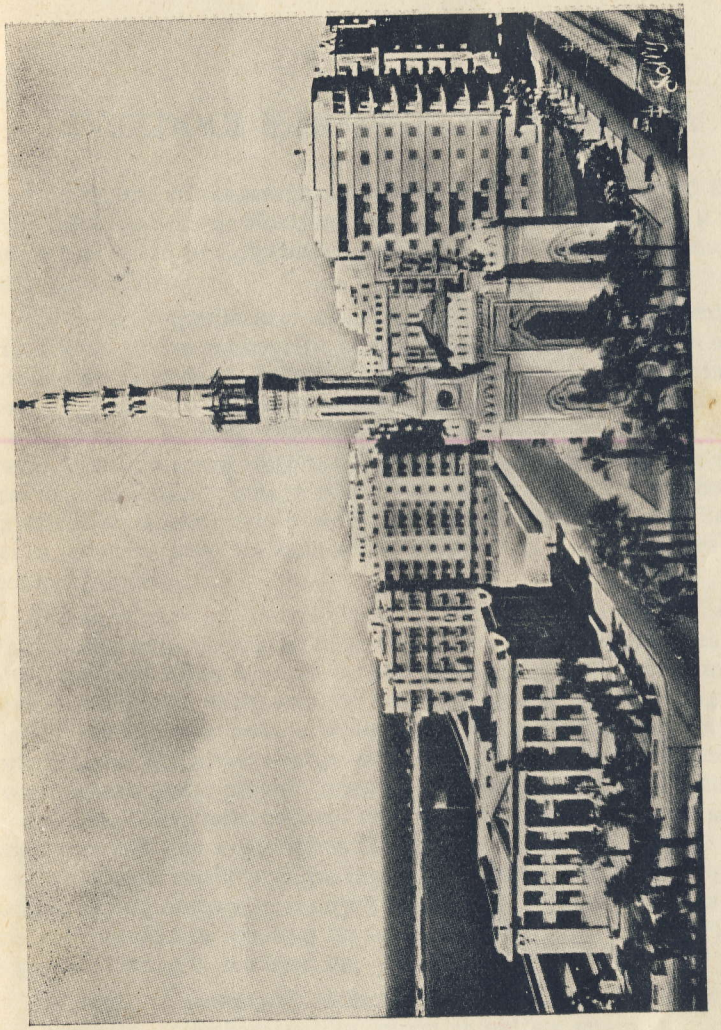

Moderni dio grada Aleksandrije

SVJEDOCI FARAONSKIH VREMENA

Ostavljamo Aleksandriju i polazimo u Kairo, glavni grad Egipta. On je od Aleksandrije udaljen 220 km. Sjedamo u auto već u samoj luci, a naš šofer je Egipćanin - Arapin. Za par sati stići ćemo kroz pustinju u Kairo.

Auto juri najprije kroz elegantne moderne ulice, u kojima život vrije. Šofer vješto manevrira autom između mnoštva raznih vozila: automobila, autobusa, taksija, kamiona, tramvaja, pa lijepih fijakera. Zaglušna buka, dok ne stignemo u predjel krasnih ljetnikovaca, vila najbizarnijeg stila. Oko njih se zelene bujni vrtovi, kao da nije pozna jesen. Ponosne palme nadvisuju ostalo mediteransko drveće i rašće. Iz zelenila upadaju u oči zlatnožute naranče i limunovi. Po ogradama se splele u šarenom cvatu neke tropske povijuše. Balkoni, terase, prozori puni su raznolikog cvijeća, od kojega je zrak pun neobičnog mirisa.

Prestaje predjel ljetnikovaca. Vozimo se po dugoj asfaltiranoj cesti, koju je izgradila jedna inozemna kompanija za svoje interese. Cesta zalazi domala u neka oskudna polja s malenim kućicama — čatrljama, sklepanim od raznog odbačenog građevnog materijala. Pred kućama pokoja bijedno odjevena žena, pokoje dijete ili koza. Rasline kukavne, negdje zakržljala uvela palma završava svoj život. Mršava polja pomalo prelaze u pješčani predjel. Pustinja je na domaku. Auto juri cestom kroz žuto pješčano more, te se kroz njega provlači kao crna vrpca. Zašli smo u pustinju. S obje strane ceste se pijesak složio u duge nepomične talase i brazde. Negdje se uzdigao poput humka, a negdje poput brda. Pijesak svuda, a površina mu netaknuta, na njoj ni traga čovjeku ili životinji. Pustinja se gubi daleko pod horizontom.

Uz cestu su podignute reklame na raznim jezicima, a ponajviše na arapskom. Zapažam veliku ploču u obliku cipele s natpisom »Bata«. Talijani smisliše originalnu reklamu za svoje automobile.

Na ploči je naslikan ogroman auto, ne znam koje marke, a pred pločom skup ljudi gleda i čita reklamu. Iz daleka misliš, da je to skup živih ljudi, a izbliza vidiš, da su to umjetno načinjeni ljudi u naravnoj veličini. Na jednom mjestu podalje od ceste ograđen je velik prostor s nastambama. To je pustinjski vojnički aerodrom.

Na cesti je vrlo živahan promet. U oba smjera jure elegantne limuzine, pa domaći autobusi i kamioni. Goniči deva i magaraca, Arapi-Beduini uz zaglušnu viku, kao da se pravdaju, uklanjaju se vozilima.

Automobil juri brzinom od 50—60 km na sat. Cesta se pred nama pruža u ravnom nedoglednom pravcu, da najednom zakrene u velikom luku i opet ravno, a katkad se uzdigne i po nekoliko metara.

Domala stadosmo pred jednim otmjenim restoranom. To je autobusna stanica s garažama na oazi u »Vadi el Natrun«. Mnoštvo kola. Šoferi govore raznim jezicima. Beduini posjedali okolo i samo vrebaju, gdje da priskoče, da načine kakvu uslugu za »bakšiš«.

Ulazimo u bar. Pred nas odmah izlazi evropski odjeven glavni konobar. Naručismo limunadu i koka kolu. Poslužuje nas Arapin u svojoj domaćoj nošnji. Okretno stavlja naručeno na stol i u besprijekornom stavu stoji i čeka daljnji nalog. Ne naručujemo više ništa, plaćamo i odlazimo. Posluga pozdravlja na istočnjački. Kod naših kola već stoje Beduini i guraju se, koji će otvoriti vrata od kola, da dobije željeni »bakšiš«. Pravdajući se s njima na arapskom jeziku, naš ih je šofer jedva udaljio od kola.

Krećemo dalje. Sunce pripeklo bacajući raskošno svoju toplinu na sve strane. Nama je vrućina, makar smo u ljetnim odijelima, a mjesec je studeni. Otvorili smo prozore s obje strane auta, da nas strujanje zraka bar malo rashladi. Netko je od nas predložio, da nešto malo založimo, jer kasnije ne će više biti vremena. Tu sam zgodu, dok je auto mirovao, upotrebila i malo se prošetala po pustinji. Na dosad netaknutom pijesku ostali su tragovi mojih stopala, ali i oni će, čim dune saharski vjetar nestati bestragom.

Šofer nas upozorava, da ćemo domala ugledati piramide. I zbilja, doskora izroniše iz žute pustinje, prema sivkasto-ljubičastom gorju Mukatam njihovi vrhovi, tri trokuta hladnih, velikih građevina, piramida kod Gizeha. U sunčano-ružičastom sjaju dižu se sve oštrije i oštrije savršeni, veličanstveni trokuti. Pokazaše se i opet nestadoše. Nitko ništa ne govori, već samo gledamo, kad će se opet pokazati. Evo ih! Brzo opet ispred naših očiju, zaroniše nekud u dubinu. Nešto

smo nestrpljivi, molimo šofera, da brže vozi, ali oprezni vozač se samo smiješi i vozi dalje istom brzinom. Najednom ugledasmo u svoj veličini ta tri kamena kolosa — tri faraonske grobnice: Keopsovu, Kefrenovu i Mikerinovu.

Nije već daleko ni grad Kairo (Al Kahira). Pustinja pomalo prestaje. Sad se vozimo između samih vrtova, šuma i gajeva od paoma. Iz ograđenih vrtova s drveća zlate se i žute naranče i limuni.

Napokon je izronio Kairo kao čarobna vizija sa svojih četiri stotine vitkih minareta i s kupolama džamija. Sunce bliješti i prekriva nedaleki grad nekim zlaćanim velom. Zlatna boja sunca, plavetnilo neba, raskošna boja zelenila u svim tonovima čine divnu harmoniju — pjesmu prirodi.

Evo nas na cesti, koja vodi iz Kaira prema piramidama i na završnoj kairskoj tramvajskoj stanici. Na samoj granici pustinje nalaze se piramide. Odavde se pustinjski teren postepeno uzdiže preko trideset metara nadmorske visine sagradivši malene brežuljke i uvalice od pijeska pustinje, koja dodiruje bujnu vegetaciju parka hotela »Mena House«.

Na tramvajskoj stanici pravi je metež. Beduini nas pozivaju, da se uspnemo na njihove deve, koje su svečano opremljene, pa da nas ponesu do samih piramida. Strpljive deve poslušno se spuštaju na prednje noge, da prime putnika na svoja leđa. Konjići i magarčići isto nakićeni, a o vratu im sitni zvončići, koji ljupko zvone, čim se krenu.

Auto nas vozi do pred same piramide. Tumači, vodiči nude nasrtljivo svoje usluge. Odbijamo ih, ali su postojani, teško ih se riješiti. Ta njihova upornost kvari čovjeku prve snažne dojmove i utiske, kad stane i ugleda ta tri giganta, kako se dižu iz zemlje k jednoj točki neba, objavljujući svijetu svoju vječnost.

Eifelov toranj, američki neboderi i druga svjetska čuda novoga doba sigurno ne obuzimaju čovjeka tako snažno, kao ti vječni kolosi svojom jednostavnošću, ali velikom i neodoljivom privlačnom snagom, kojom su zaokupile i Napoleona, cara Francuza, kad je stajao ispod njih i pokazujući na njih izrekao riječi: »Vojnici! Četrdeset stoljeća gledaju odozgo na vas«!

Plaćamo ulaznicu i odabiremo dvojicu Beduina, da nas uvedu u unutrašnjost Keopsove piramide, u njegov nadgrobni spomenik, koji se zvaše »Ehet Kufu« — »Vidik Keopsa«.

Stojim, ne da mi se još ući. Treba da se saberem. Svladana nekim mističnim strahom, udivljenjem, najradije bih se spustila na zemlju da se smirim i da se oslobodim od navale osjećaja, koji su mi zaokupili dušu, te da smirena uđem u to mjesto vječnog misterija. Ulazimo.

Uspinjemo se po stubama strmim hodnikom, koji je dug oko 100 m. Jedan je Beduin pred nama, a drugi iza nas. Hodnik je širok jedva dva koraka, a visok nešto preko jednog metra, te moramo ići pogrbljeno. Prolazimo kroz neke hodnike, pa u jednu prostranu ali nisku dvoranu, koja nije ravna, već koso nagnuta. Zadivljuje klesarska umjetnost toga doba i politura granitnih blokova ove dvorane. Arapski pisac Abd-el-Latif iz 13. stoljeća piše i divi se, kako je postavljen blok do bloka, da između njih nema ni toliko prostora, da bi se mogla igla provući, pa ni jedna vlas.

Evo nas u drugoj dvorani, čiji je strop načinjen od devet ogromnih granitnih blokova. To je »kraljevska dvorana«, u kojoj je počivalo tijelo faraona Keopsa. Tu se danas nalazi samo granitni njegov sarkofag, a sve ostale dragocjenosti od zlata, dragog kamenja, slonove kosti, pa i skupocjeno pokućstvo odnijeli su još u staro doba lopovi, koji su za to znali. Piramide nisu svojom veličinom i tajanstvenošću strašile razbojnike, nego su ih još privlačile. Hodnici kao i dvorane rasvijetljeni su električnim svijetlom, a postoji i ventilacija.

Gradeći piramidu Keops, nije ni mislio, da će ona jednom biti vrelo prihoda kasnijim pokoljenjima egipatskog naroda i da će barbarski stranci, od kojih mnogi ni ne znaju veliko simboličko značenje piramida, oskvrnjivati to svetište svojim nogama. Po egipatskom vjerovanju piramida je naime dvostruko svetište. Svetište kao grobnica vladara — faraona, a drugo, ona je simbol i sunca, koje se rađa, uspinje i zalazi.

Keopsova piramida zaprema površinu od 54.300 m^2. Za njezinu gradnju trebalo je 2,500.000 m^3 građevnog materijala. Vjetrovi i nevrijeme okrnjili su njezin vrh, te je današnja visina 137 m, što je za 10 m manje, nego što je bila u Herodotovo doba. Herodot kaže o toj piramidi: »Sto tisuća ljudi radilo je po tri mjeseca u smjeni, a gradili su je 20 godina. Deset godina trebalo je samo za gradnju puta, kojim su dovlačili kamenje«. Piramide su građene snagom robova i njihovih mišića. Piramide stoje još i danas, a gdje su faraoni? Grobnice su im opljačkane, sarkofazi oštećeni, a njihove mumije porazbacane kojekuda. One su služile mrtvome tijelu faraona.

One su svjedočanstvo mrtve prošlosti, ušutjele vječnosti. Što je Keopsa nagnalo, da iznad svojega sarkofaga nagomila tolik brijeg kamenja? Samo taština jednoga silnika, koji je htio ostati vječan, makar i konzerviran u sarkofagu.

Keopsova piramida gotovo je 1843. godine postala kamenolom, iz kojeg bi se vadilo kamenje za gradnju velike brane na Delti blizu Kaira. Inženjer Linant, Belgijanac proračunao je, da bi rušenje piramide više stajalo nego vađenje kamena iz obližnjeg kamenoloma. Tako je Keopsova piramida, koja je u staro doba bila poznata kao jedno od »sedam svjetskih čuda«, sačuvana do danas.

Istim putem, kroz uski hodnik, i opet pognuti spuštamo se k izlazu. Na podnožju piramide sjede pojedine grupe turista, i snimaju ih sa svih strana. Neki se slikaju jašući na devama ili magarcima, neki snimaju Beduine s devama, sve je u pokretu. Nude se na prodaju slike, fotografije piramida, sfingi, te razni kipići i druge stvarčice od kamena ili kosti. Sva se ta roba prodaje kao original, kao stare i prave iskopine. Mali je to sajam, koji me smeta, jer oni veliki, snažni i duboki osjećaji i dojmovi, koji su mi dušu zaokupljali, dok sam boravila u unutrašnjosti piramide, a koje bih što dulje zadržala na ekranu svoje duše, kidaju se pred ovim, što sada gledam. Ostavljam taj vašar.

Obilazim polje piramida i gledam, kako se neki putnici uspinju do navrh Keopsove piramide, a neki se uz vodiče spuštaju dolje. Vele, da je s vrha piramide prekrasan pogled na nilsku dolinu, sve do Delte i na pustinju, koja osobito za sjajne mjesečine izgleda, kao da je snijegom pokrivena, a Nil kao velika srebrna zmija vijuga i teče pustinjom.

Nekad su piramide imale s vanjske strane glatke urese, ali danas nemaju taj izgled, jer su razni gospodari Egipta stoljećima vadili iz njih istesano kamenje za svoje građevine i tako ih izvana ogulili, a pustinjski vjetar struže još i danas po njima i otkida preostalo.

Zapanjena gledam i teško vjerujem, da je te blokove prije više tisućljeća ljudska ruka istesati mogla i na onu visinu podigla bez današnjih modernih, tehničkih sprava.

Piramide su velebni spomenici davne prošlosti. Udivljenja vrijedni majstori velikog stvaralačkog duha zamisliše i sagradiše takve neprolazne spomenike, koji još uvijek spadaju među najveća arhi-

tektonska djela čovječanstva. To su opsjednute đinovske, ali nezauzete tvrđave. Od godine 2900–2270 pr. n. ere to je bilo vrijeme graditelja piramida kod Gizeha.

Udaljujem se od piramida i polazim do glasovite sfinge, najimpozantnijega i najsugestivnijega spomenika ljudske historije i umjetnosti. Nasljednik kralja Keopsa, kralj Kefren dao ju je isklesati u živoj stijeni, počevši od visokog postolja, pa šapa, preko glave, duž tijela sve do repa. Visoka je 20 m, a duga 74,5 m. Ona predstavlja gorostasnog lava sa čovječjom glavom, sa glavom samoga kralja Kefrena. Leži nedaleko grobnice svojega kralja, kao nijema straža i čuvarica. I danas stoji u svoj svojoj veličajnosti, kako je stajala od svojega rođenja. U toku tisućljeća često ju je zatrpavao pustinjski pijesak, pa i u doba Herodota, jer je otac povjesnice ne spominje, ma da je prije dva i po tisućljeća putovao Egiptom. Vjekovi nad njome huje, narodi se rađaju i propadaju, države nestaju, propadaju civilizacije, izdišu vjere, a ona vječna, kao nijemi promatrač sa svojega postolja diže glavu s tajanstvenim osmjehom na ravnim stisnutim usnama, pogledom uprtim u daljinu, broji stoljeća i tisućljeća. Ona vječna stoji, kao vječna i vjerna straža svojega roditelja. Ni vjekovi je ne mogoše maknuti.

Teško mi se dijeliti od te tisućljetne i vječne zagonetke. Odilazim, okrećem se i s jedne strmine bacam zadnje poglede na tu nijemu čuvaricu i na ona tri gorostasa – na tri piramide i s njima se za uvijek opraštam.

Kod raskošnog hotela »Mena House« koji smo, kao i park, tek izvana pogledali, sjedamo u auto, koji će nas za pola sata prebaciti u Kairo. Ovaj luksuzni hotel u cvijeću i zelenilu na ivici pustinje, podigli su stranci i egipatski paše za svoje interese. Tu se turisti svraćaju, pošto su razgledali piramide, da se u komforu odmore, ali i da ovdje ostave svoju jaku valutu.

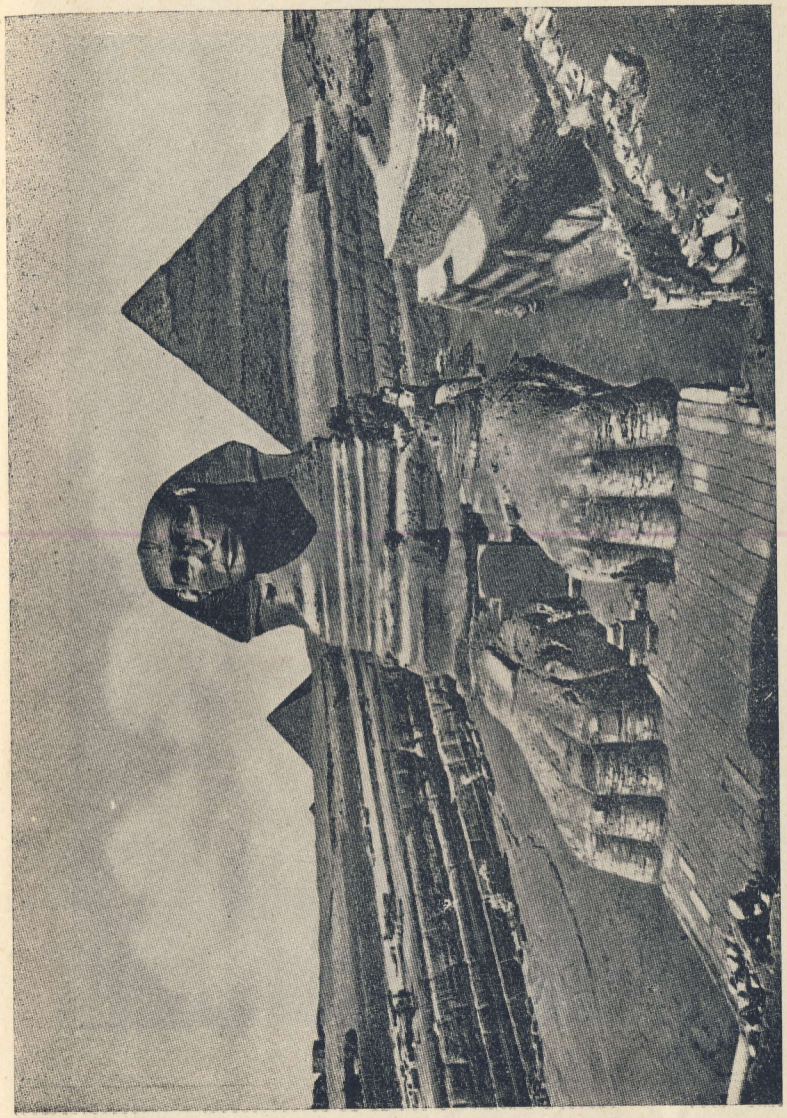

Glasovita sfinga kralja Kefrena

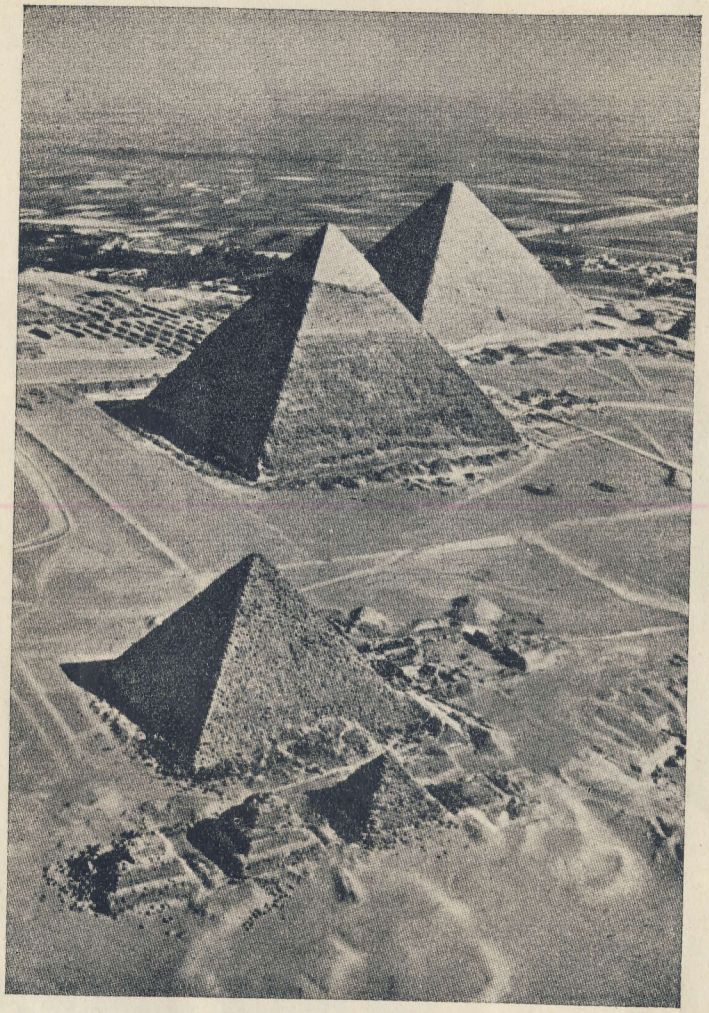

Piramide kod Gizeha

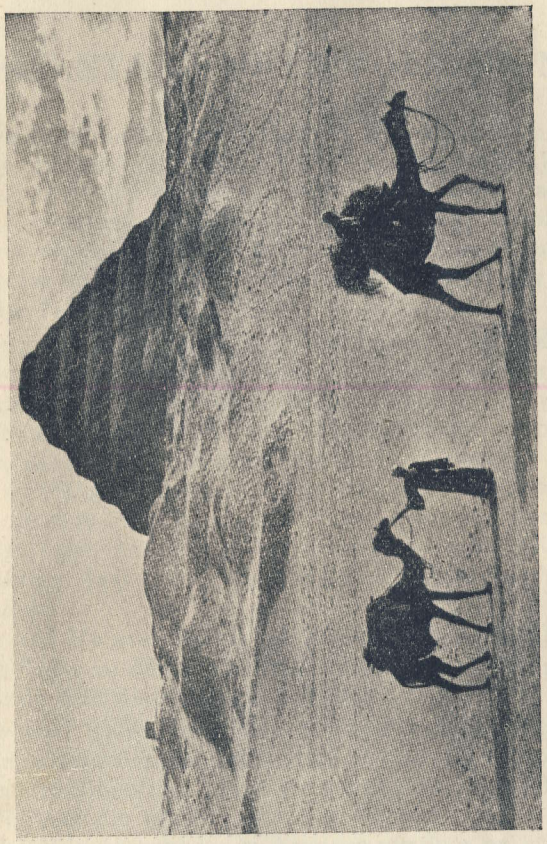

Stepenasta piramida kralja Zosera I. kod Sakkare

KAIRO STARA METROPOLA NA NILU

Vozimo se po širokoj cesti. Desno i lijevo put je za automobile, u sredini je pločnik za pješake, pa dvostruke tramvajske tračnice i obični put za deve i magarce. S obje strane ceste nanizali su se prekrasni ljetnikovci s vrtovima, punim raznog egzotičnog bilja, drveća i cvijeća. Pred jednim takvim ljetnikovcem auto je načas zastao, a šofer nas je upozorio, da u njemu boravi prva žena svrgnutog kralja Faruka.

Auto prelazi preko krasnog mosta, preko svete rijeke Nila i eto nas u gradu Kairu, u dvomilionskom gradu, koji se na prvi mah ništa ne razlikuje od ma kojega evropskog velegrada. Čim pređeš preko mosta, zašao si u vrevu ljudi i svih mogućih vozila. Po ulicama pravi mravinjak, valovi naroda i rasa. Jedan dio današnjeg stanovništva Egipta je afričkog, a drugi azijskog porijekla. Ljudi stotina rasa i boja vrve gradom. Tu su Arapi, Kopti, Beduini, Berberi, Felahi, Crnci, Turci, Grci, Talijani. Kaleidoskop naroda, a čuti je i stotinu različitih jezika. Za prave potomke starih Egipćana smatraju se danas Kopti i Felahi.

Kairo »Al Kahira« dolazi od arapske riječi »Kahir« što znači pobjednik. Kairo su utemeljili Arapi prije tisuću i više godina, kada su se iz Azije dali na osvajanje Zapada.

Danas grad Kairo, oslobođen dugogodišnjeg balasta okupatora, predstavlja internacionalni grad, stanicu raskršća svjetova na putevima prema kontinentima i prema centrima još preostalih kolonijalnih sila. Najveći dio grada proteže se između brdašca Mukatama i Nila i preko Nila na zapadu, te Arapske pustinje na istoku.

Iz današnje mješavine naroda Egipta, koji se međusobno razlikuju po boji lica, formi glave, nosa, usana, po govoru, odijelu, te po vjeri, nastao je narod Egipćana. Svi oni, osim Evropljana, govore istim jezikom — arapskim. Kao narodni govorni jezik on imade mnogo dijalekata, ali ga ipak svi Arapi razumiju. Za štampu je poteškoća,

što ne može pisati književnim jezikom, jer ga široke mase ne poznaju. Danas se stvara jedinstven, moderan jezik. Nepismenost je velika, a uzrok su tome bile razne strane okupacije i bivši monarhistički nenarodni režimi.

Internacionalnu publiku susrećemo svuda, a osobito pred velikim hotelima,* u muzejima, pa u prekrasnom parku »Ezbekiva«, kojeg okružuju kazalište, opera, banke i t. d. Na zapadnoj strani toga parka protežu se moderne ulice s palačama, kavanama, barovima, kinematografima, dok nas njegova istočna strana vodi u Orijent, u bučni i pravi muslimanski arapski Orijent, u uske, tjeskobne uličice, gdje vlada vreva, prljavština, siromaštvo i razni poroci. Na jugu se širi bivši kraljevski dvor, a prema jugoistoku kairska tvrđava »Citadela« s kulama. Nad svim građevinama uzdižu se velebne džamije, ti dragulji arapske umjetnosti sa svojim vitkim minaretima.

Od svega toga najviše me je privlačio glasoviti i bogati arheološki muzej. Impozantna je to antikna dvospratna zgrada nedaleko nilskog mosta usred jednostavnog, lijepog parka, koji je ograđen visokom željeznom ogradom.

Francuski arheolog Auguste — Mariette, otkrivač grobnih građevina kod Sakkare, utemeljio je u Bulaku »Egipatski muzej«. Godine 1891. prenijeli su ga u Gizeh, a 1902. u Kairo. Zahvalni Egipat podigao mu je u vrtu muzeja spomenik, a tijelo mu počiva u mramornom sarkofagu. U ovome muzeju sabrani su najstariji spomenici Egipta od 3000 godina pr. n. ere, k tome 2000 godina naše ere, onda se historiju Egipta može pratiti unatrag do pet hiljada godina.

Za ulaz u muzej plaća se visoka ulaznina. Kroz veliki vestibil ulazi se u prizemne dvorane. Tu su izloženi najstariji spomenici drevne egipatske kulture i prošlosti. U suterenu su golemi stupovi i obelisci, na kojima je hijeroglifima ispisana kultura i povijest staroga Egipta, kraljeva i kraljevskih dinastija. Zatim su tu čitavi portali nekadašnjih hramova, statue bogova i kraljeva u raznim pozama, sfinge, kipovi lavova, mačaka, svetih ptica, sarkofazi od granita, u kojima su počivale mumije faraona i velikih dostojanstvenika. Tu se može vidjeti i »kraljevska ploča iz Sakkare«, koja je nađena u jednome grobu. Na jednoj strani te ploče napisana je himna bogu Ozirisu, a na drugoj je strani popis kraljeva, koji završava s Ramsesom Velikim.

* Najveći i najraskošniji bio je Shepheards (Šeperds) hotel, sagrađen prije stotinu godina, a do temelja je izgorio za vrijeme revolucije.

Samo stručnjak arheolog može detaljnije opisati, što se sve nalazi u tome muzeju. Dvorane su pune starina najveće vrijednosti. Tu se vide prekrasne vaze, vrčevi, doze od zlata, alabastera i mramora, posuđe od gline, pa razno oružje, dijademi od čistoga zlata, iskićeni draguljima raznih boja, nakiti s izrezbarenim životinjama, cvijećem, leptirima, ribama, zlatni lovorovi listići, pečatno prstenje, narukvice, vezice oko čela, pojasevi, rozete, igle, ukosnice i drugo.

Po zidovima su slike i reljefi skladnih i još danas svježih boja. Oni prikazuju život i rad starih Egipćana. Zanimljive su slike, reljefi i crteži, koji prikazuju lov na razne životinje.

U vitrinama leže mumije članova faraonskih dinastija. Neki platneni ovoji, kojima su mumije omotane, još su posve dobro sačuvani. Neke su mumije bez ovoja, a na nekim se može vidjeti cijela glava ili lice. Zapažaju se i mumije životinja.

Vidjeti je i kip kralja Kefrena, koji je nađen u njegovoj piramidi. Na glavi mu je straga neka ptica grabilica. Obuhvatila je glavu svojim krilima sve do ušiju. Kip princa Rahotepa sa ženom nađen je u njegovu grobu kod Meduna. Princ sjedi na kamenom postolju, tek s malom bijelom pregačicom od pojasa do koljena i nekim amuletom poput lančića oko vrata. Svi ti kameni spomenici pokriveni su hijeroglifima — znakovima, slikama, simbolima ljudi i životinja.

Stari putnici Herodot, Strabo, Diodor rekoše, da su hijeroglifi nerazumljivo slikovno pismo. Ti spomenici ostadoše tisućljećima nijemi, hijeroglifi nečitljivi, znakovi nejasni — potpuna zagonetka. Trebalo je pronaći ključ za sva zaključana vrata Egipta. Pronađe ga Francuz Champollion, sin knjižara, rođen u mjestu Figeac 1790. godine. Kad je tajna hijeroglifa riješena, počinje prava era rada i otkopavanja povijesti Egipta motikom i lopatom.

Ulazim u dvorane, gdje su izloženi predmeti i sarkofazi iz Tutankamonove grobnice u Luksoru. To su dvorane sjaja, neviđene raskoši, bogatstva i umjetnosti. Tutankamon je umro vrlo mlad, u 18. godini, i nije zapravo ni znao, što znači imati žezlo vladanja u rukama. Državom su upravljali svećenici i veliki državnik Haremhab. Uza sve to, pokopali su ga sa neviđenim sjajem i raskošjem u »Dolini kraljeva« u Luksoru, gdje se duboko u pećinama nalaze grobnice kraljeva raznih faraonskih dinastija. Sve te grobnice opljačkane su još u starini, tako da se ne zna, što su sve ti kraljevi ponijeli sa sobom u njih. Da i Tutankamonovu grobnicu nije zadesio

isti slučaj, ima se pripisati jedino tome, što se njegova grobnica nalazila ispod grobnice kralja Ramzesa VI., i starih razvaljenih radničkih koliba, pa su lopovi prodrli samo u hodnike i u neke komore.

Godine 1922. su engleski učenjaci Howard Carter i lord Carnarvon otkrili Tutankamonovu grobnicu i sve predmete, koji su kroz vjekove tu ležali netaknuti u svom sjaju i bogatstvu. Njih su prenijeli u kairski muzej. U grobnici je ostao samo Tutankamonov sarkofag iz žućkastog kremenovca i njegova mumija. Taj mladi faraon, kako kaže Carter, bijaše upravo zatrpan zlatom i draguljima.

Razgledam po dvoranama muzeja predmete iz Tutankamonove grobnice. Tu je njegov lijes, sav od suhog i čistog zlata s neopisivo lijepim, umjetnički izrađenim rezbarijama i ukrasima. Na poklopcu lijesa je zlatna maska lica, glave i ramena faraonovih, koji u rukama drži »kraljevska insignija«, svinuti štap od zlata i lepezu.

Zapanjuju četiri velike škrinje, poput soba s vratima, s kojih odsjeva sjaj čistoga zlata. Izvana su i iznutra urešene divnim reljefima, ornamentima i rezbarijama. Te su škrinje poredane po veličini. Ulazile su jedna u drugu, a u posljednjoj je bio kraljev kameni sarkofag s mumijom. Na lijesu kralja Tutankamona stajao je natpis: »O, majko Nut! Raskrili svoja krila nada mnom, kao neprolazne zvijezde.«

Zlatno kraljevo prijestolje poput stolca, s naslonom za ruke po strani, izvajano je s reljefima, koji imaju svoje značenje. Prednje noge toga prijestolja svršavaju se gore s lavljim glavama. Tu je i krevet i niska počivaljka kraljeva, tri velika nosila, pa divna kola na dva točka.

Privlači mnoštvo zlatnih i pozlaćenih predmeta i predmeta od alabastra, slonovine, sandalovine. Tu su kipovi i kipići bogova i kraljeva, kovčežići, kutije za nakit, terakote, skarabeji i t. d.

Što da se kaže o tim nakitima, o prstenju, ogrlicama, lančićima, dijademima, naušnicama, narukvicama, oružju, odjeći? Bizarno-fantastički-umjetnički rad. Zapanjuje filigramski rad sa sitnim zrncima bisera i dragoga kamenja raznih boja na ogrlicama i dijademima, koji su povezani i ispleteni zlatnim i srebrnim nitima tanjima i od najtanjega konca. Savršen rad finoga ukusa, strpljivosti i umijeća.

Blago neviđena sjaja i umjetnosti, koje je stoljećima ležalo u tajnoj grobnici, došlo je do nas u svoj svojoj ljepoti, i svježini. Kad je taj mladi kralj, koji zapravo i nije vladao, ponio sa sobom u smrt

toliko bogatstvo, što da se kaže onda o moćnim i velikim vladarima Egipta, kao što su bili Tutmozis III. i Ramzes II. (koji je vladao 63 godine)? Što su tek ti vladari ponijeli u svoje grobnice?

Ushićena ostavljam taj bogati, arheološki muzej i vraćam se u kairske ulice, gdje vrije i ključa život. I u najužim ulicama je žamor, gužva i vika.

Interesantan je »El Muski« bazar, valjda najveća čaršija Orijenta, gdje se trguje, pogađa i cijenka. Trgovci vas zovu da samo uđete, ne trebate ništa kupiti. Od najskupocjenijih orijentalnih sagova i svile, pa do nakita od zlata i dragulja, alabastera, slonove kosti, jantara, ebanovine, ahata i do najneznatnijih kućanskih predmeta, svega ćete naći ovdje. Tu je takva stiska da jedva prolazite. Čim uđete, već ste u rukama okretnog trgovca, koji vas ne pušta, dok ne kupite što bilo. Nude vam se tu i razne orijentalne poslastice, i hladna pića. Struje stranaca s fotografskim aparatima krstare bazarom. Kamere zuje. Galama, stiska, vreva.

Vrijedan je spomena »Arapski muzej« u kojem se može upoznati razvoj arapske umjetnosti, kao i život Egipta od arapskog osvajanja do naših dana. U ovom muzeju sačuvano je na hiljade predmeta umjetnosti naroda islamske religije. U njemu su izloženi radovi egipatsko-arapskih umjetnika i obrtnika, izrađeni od raznog materijala: zlata, srebra, bronze, željeza, drva, mramora. Neviđeni dragulji i nakiti, kakvi se mogu samo vidjeti na Orijentu. Prekrasni orijentalni ćilimi odaju jedinstvenu ljepotu. Sjaj i bogatstvo!

U najbližoj okolici Kaira mogu se vidjeti ostaci staroga Heliopolisa, u kojem je nekoć bilo središte nauke. Od davne i slavne prošlosti grada ostao je tek jedan visoki obelisk posvećen suncu, što ga je postavio kralj Sezostris I. Od starog Heliopolisa nema više ništa, no diže se novi moderni grad, novi Heliopolis, satelit Kaira — »Novi Kairo«. Danas je on spojen s gradom Kairom. Novi Heliopolis podignut je stranim kapitalom i zapravo je to evropski grad. Tu su podignuta dva kairska aerodroma, raskršće avionskih puteva i vrata Kaira u strani svijet.

I stari grad Memfis zadesila je ista sudbina. Od drevnoga grada i od njegove velike stare slave jedini je svjedok jedna velika sfinga i džinovski kip faraona Ramzesa II. Nedaleko Memfisa kod sela Sakkare uzdiže se stepenasta piramida faraona Zosera II. na šest podova i »mastaba« grobnica, dvorskog činovnika Tia, sa prekrasno

obojenim zidnim reljefima, koji nas nesamo upoznavaju s prizorima iz njegova privatnog života, već i sa punim životom Egipta prije pet tisuća godina.

Posebno obilježje daju gradu Kairu nebrojene džamije s osebujnom arhitekturom i sa sjajnom i bogatom unutrašnjosti. S mošeje Mohamed-Ali ponosno se dižu minareti u plave visine. S njih se još uvijek čuje mujezinov zov, kad dozivlje Alahov blagoslov na svoje pravovjernike i na moderni, a nevjerni grad, što se ne obazire na njegov zov, već dalje juri svojim putem, jer tome modernome gradu ne treba Alahova blagoslova.

O zalazu sunca sjedim na obali Nila. Tih je i sporo teče, kao da se umorio, vjekovima natapajući ovu plodnu dolinu. Na površini njegovoj odrazuje se sunce ljubičasto rumenom bojom. Sjeća me naše Save, samo što su njegove obale zarasle ponosnim palmama i papirosima, a njezine, tek šibljem vrba i topola.

Na njegovim obalama, iz njegova mulja, nastala je već prije više tisuća godina, jedna od najvećih i najsjajnijih civilizacija čovječanstva. Nil i danas živi i nosi u svome mrkome mulju plodnost Egiptu. U doba faraona zvali su tu zemlju »Kemi«, što znači zemlja, koja je pocrnila od ovoga mrkoga mulja.

Nil »hranitelj Egipta« — kako su ga u staro doba nazivali — na svojem dugom putu iz tropskih predjela, bogatih vodenim masama i kišama, skuplja velike količine vode i tako napojen i presit, probija se i valja na putu od 6.500 km, dok ne stigne do Sredozemnog mora. Putem natapa ispucanu, izgorjelu zemlju i goruci pustinjski pijesak. Ostavlja za sobom plodonosni mulj, iz kojega će niknuti žito s višestrukim žetvama. Tako Nil već tisućljećima natapa Egipat. Kad je izbacio svu vodu iz sebe, natopio pustinju, onda se smiren — jer je ljudima učinio veliko dobročinstvo — ali iscrpljen, utaplja u modrim dubinama Sredozemnoga mora.

Nedaleko obale, gdje sjedim i sanjarim, usidrena je elegantna jahta svrgnutog kralja Faruka. U njoj je sada bar, gdje se strancima jake valute pružaju razne razonode i zabave.

Razgledavši tu raskošnu jahtu-bar, vraćam se opet na obalu, a zalazeće sunce sjeća me stihova hrvatskog pjesnika:

»Nad Kahirom gine sunca zadnji trak
I večera već se prvi hvata mrak«...*

* Stihovi iz pjesme »Mujezin« od Petra Preradovića.

S ovim stihovima, gledajući sunce, što zapada, sjećam se i daleke domovine, makar sam se napila vode iz Nila. Stari su Egipćani naime govorili: »Tko se napije vode iz Nila, zaboravlja svoju domovinu«.

Opraštam se od Nila i od grada »Al Kahira«. Još ću dospjeti, da autom proletim kroz čarobno rasvijetljene moderne ulice i bulevare grada i da u blizini arheološkog muzeja uskočim u autobus, koji će me kroz noć, kroz strašno ćutanje nepregledne i nijeme pustinje za nekoliko sati prebaciti natrag u Aleksandriju.

Noć prosipava zvijezde kao zrnje. Pustinja šuti. Ćuti je samo brujanje motora. Noć vedra, pustinjska noć, puna mjesečine.

Grad Kairo

Predvorje mošeje Mohamed–Ali-a

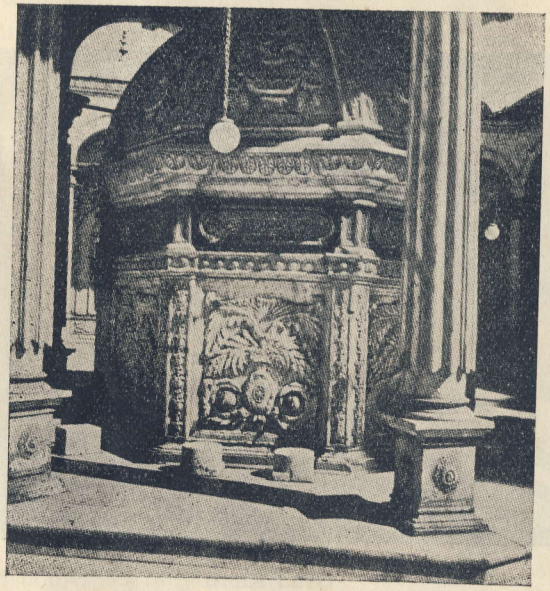

Zdenac u predvorju mošeje Mohamed–Ali-a

Kip kralja Kefrena

Princ Rahotep sa ženom

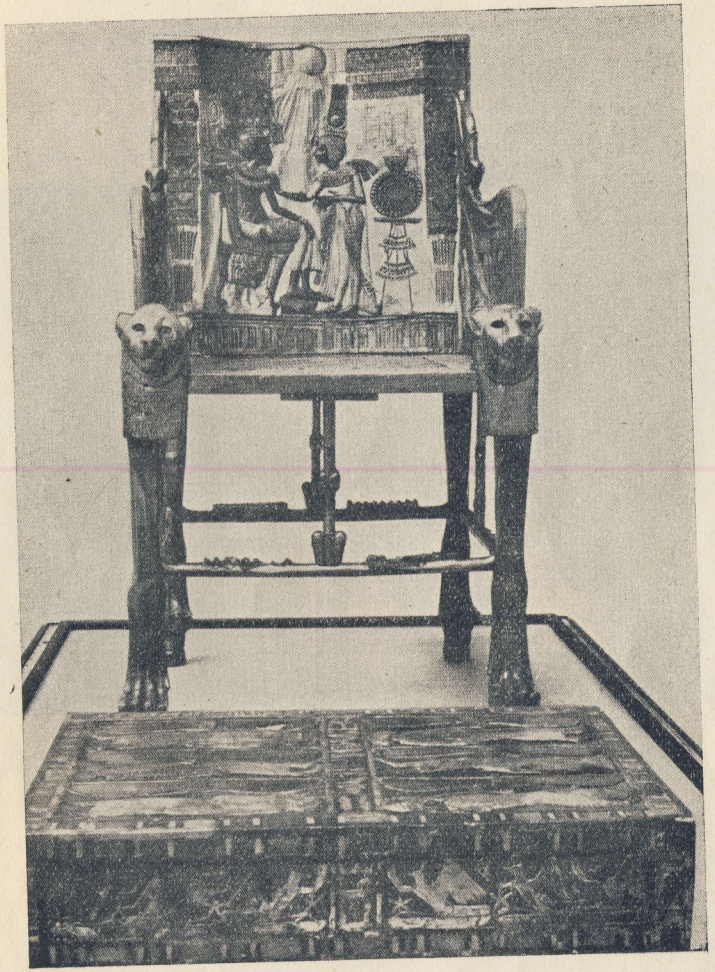

Prijestolje kralja Tutankamona

Zlatno poprsje kralja Tutankamona

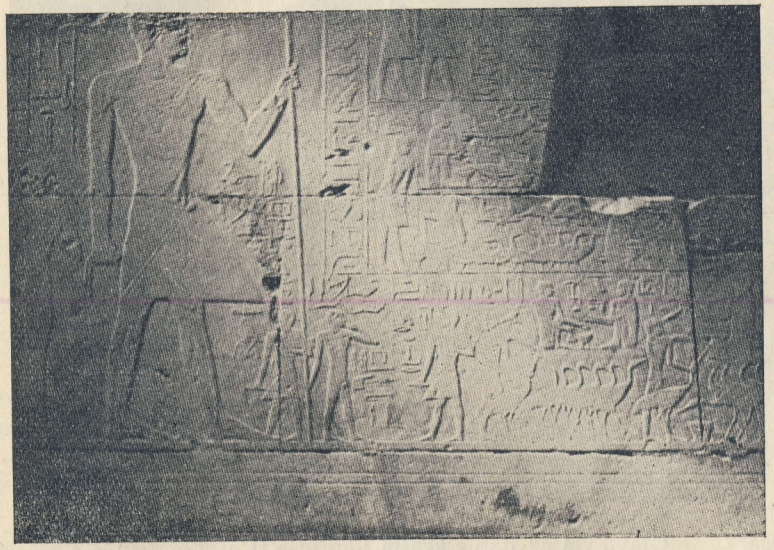

Zidni reljefi iz grobnice dvorjanika Tia

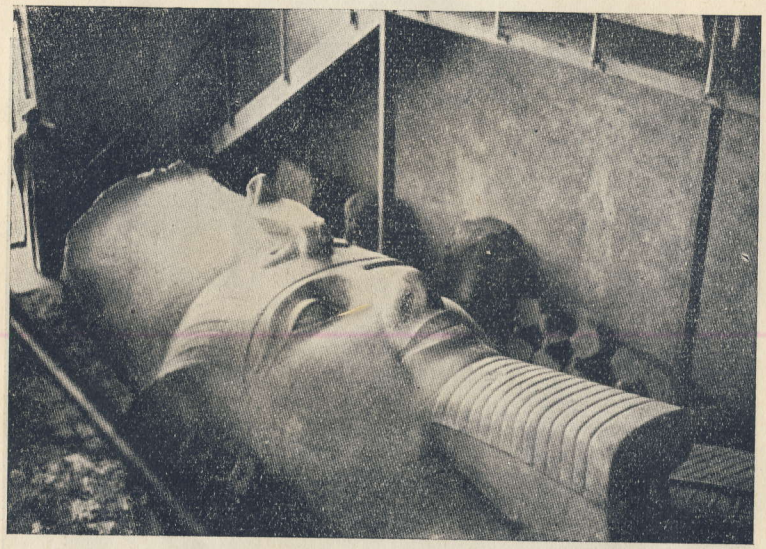

Glava velike statue kralja Ramzesa II. u Memfisu

BEJRUT — ŠARENILO NARODA I JEZIKA

Bila je večer, kad je brod »Sarajevo« nakon 27-satne vožnje iz Aleksandrije stigao pred Bejrut, glavni grad Libanona. Već izdaleka vidjela su se raznobojna svijetla, a kako je grad rasijan po samome brdu, čitavo je brdo plivalo u moru svijetla. Prizor čaroban i nezaboravan. Luka je ograničena uzanom obalom, jer se padine gore Libanona strmo ruše prema moru. Bila je već kasna večer, pa je brod ostao izvan luke, budući da su pristanište uz obalu već zauzeli drugi brodovi. Ujutro je naš brod bacio sidro nešto podalje od obale. Čitam imena tih stranih brodova: »Hamsun«, »Istanbul«, »Norge«, »Orion«. Evo i jednog jugoslavenskog broda: »Dunava«. Pozdravljamo se.

Nezgodno je bilo, što naš brod nije pristao uz obalu. Svaki puta, kad smo s broda polazili u grad, brodska je sirena zatulila, što je bio signal za prevoznike na obali, da dođu brodicom po one, koji će u grad ili na brod. Prijevoz se plaćao, a to je za nas putnike bio osjetljiv izdatak.

Donedavna je Bejrut bio jedno od najvažnijih pristaništa između Smirne i Port-Saida, no u novije je doba potisnut razvitkom pristaništa u Haifi. Uvozi tekstilnu robu i strojeve, a izvozi uglavnom pamuk. Tako je brod »Sarajevo« više od tri dana tovario samo pamuk, i to za Italiju i Švicarsku. Iskrcat će ga u Veneciji.

Bejrut su vrata za Siriju i Mezopotamiju. S gradom Damaskom i Alepom spojen je željeznicom, a s Mosulom i Bagdadom autoputevima. Sjevernije od Bejruta, također na moru, leži grad Tripoli, a južnije Sajda. U njima se nalaze veliki rezervoari nafte, koja se dovodi naftovodima iz Iraka i Saudijske Arabije. Na obali mora, nedaleko od Bejruta, nalaze se ruševine grada Sidona, Byblosa i Tira, nekad znamenitih feničkih lučkih gradova. U Sidonu je nađen sarkofag Aleksandra Velikog. (danas se nalazi u carigradskom muzeju).

Bejrut, ta libanonska luka, bio je poznat već u XV. vijeku pr. n. ere, a 140 godina pr. n. ere bio je posve srušen, dok ga Rimljani nisu ponovo podigli i prozvali ga kolonijom Julija Augusta — »Feliks Bejruta«. Tu je još od III. stoljeća pr. n. ere bila rimska škola prava na visoku glasu. U to je vrijeme bila znamenita i bejrutska proizvodnja svile, koja se je kasnije proširila na Grčku i Siciliju.

Godine 529. poslije n. ere potres je uništio mnoge dijelove grada, a 635. zauzeše ga ponovo Arapi. Kasnije su križari provaljivali u njega i koristili ga kao svoje sjedište. Provaljivali su i Druzi. Njihov vođa Fakr Ed-Din (1584—1635) osnovao je ovdje u savezu s Venecijom svoje carstvo. Poslije Prvog svjetskog rata došao je Bejrut u ruke Engleza, a 1920. god. postao je sjedište francuskog mandata za Siriju. Danas je glavni grad republike Libanona. Država zaprema površinu od 10.500 km^2 s preko milijun i po stanovnika. To je većim dijelom gorovita zemlja. Po njoj se pružio planinski lanac Libanon s planinama visokim i preko 2.000 m. Paralelno s Libanonom prema sirijskoj istočnoj granici proteže se gorski masiv Antilibanon, a između njih se stere plodna dolina Bekaa.

Nedaleko Bejruta nalazi se sirijski gradić Baalbek, kamo iz Bejruta navraća većina turista. Grad leži u dolini između Libanona i Antilibanona. U starome vijeku bio je znamenit po tome, što se tu štovao bog Sunca. Grci su ga i nazivali »Heliopolis«, t. j. grad »Sunčanoga boga«. Na ruševinama velikoga hrama vide se i danas mnogi dobro očuvani visoki stupovi korintskoga stila. Zidovi hrama počivaju na ogromnim kamenim blokovima, do 20 m dugim i 4 m visokim. Isjekli su ih iz obližnjega kamenoloma. Na tome hramu divan je bio portal u čistom korintskom stilu od devet velikih tesanih blokova. Danas je taj portal jako oštećen. Car Teodosije pretvorio je taj hram u kršćansku crkvu. Za cara Augusta postaje grad rimskom kolonijom. Kad su ga zauzeli Arapi, grad je propao, a i hram je propadao sve više, dok ga godine 1759. nije uništio užasan potres.

Iz same luke vodi poznata »Avenija Alembi« kroz stari grad, gdje se nalazi teško pristupačna Vel. mošeja, križarska crkva i katedrala sv. Đorđa. Grad se penje po brdu, te su ulice brdovite i vrlo uske.

Nasred trga »Union« podignut je godine 1930. spomenik libanonskim borcima, koji su poginuli u Prvom svjetskom ratu.

Novi grad odlikuje se širokim bulevarima i lijepim vrtovima s palmama, narančama i limunovima. U Bejrutu postoje dva strana sveučilišta i to francuski medicinski i američki univerzitet. Ovaj drugi posjeduje mnoge arheološke i zoološke raritete iz ovih krajeva. Kao nova građevina ističe se muzej sa zbirkama iz stare libanonske umjetnosti.

Grad se naglo diže. Stalno niču nove moderne vile i javne građevine s prekrasnim vrtovima. To daje gradu poseban i slikovit izgled. Nove ulice ističu se bogatom neonskom rasvjetom. Na obali mora uzdiže se jedan šesterokatni hotel suvremene arhitekture, a u središtu grada »Normandy Hotel« i drugi.

Arapska štampa vrlo je aktivna, a zastupana je sa 8 dnevnih listova. U gradu postoji 18 štamparija.

Trgovačka četvrt pravi je mravinjak. Nebrojeni bazari smjestili su se u uske, krivudave i beskonačne ulice staroga grada, bez zraka i neba. Tu se komeša svakakav svijet. Čuju se svi mogući jezici istoka, tu je vidjeti sve rase i nijanse boja kože. Šarenilo, bučnost, stiska, da jedva prolaziš. Trgovci nasrtljivo pozivaju prolaznike u dućane. Malene su to prostorije s nekoliko kvadratnih metara bez izloga, a vrata su uvijek širom otvorena. Roba leži u hrpama, dapače na ulici i na podu. Makar je ta roba porazmještana bez reda i ukusa, ne smije se podcjenjivati.

Kad se uđe u takav dućan, čovjek ostaje iznenađen, čega se tu svega može naći. Od najkrasnije čuvene damaske svile, brokata, modernih svilenih tkanina, atlasa, tafta, engleskih štofova, najfinijeg svilenog rublja, zastora, skupocjenih ćilima iz Smirne, Isfahana, Afganistana, te druge sitne robe, sve je tu na okupu. Komadi se slobodno izvlače iz naslaga robe i pregledavaju bez ikakva trgovčeva prigovora. Kad dođe do kupnje robe, onda je pravi čas za trgovca. Nastaje pogađanje, cjenkanje, jer cijena na robi nije naznačena. Bejrutski trgovci poznati su po svojoj nasrtljivosti, lukavstvu i vještini, da kupcu nametnu robu. Princip je u stranaca, da za izabranu robu ponude polovicu zatražene cijene. Izađe li kupac iz dućana, a da robe nije kupio, trgovac će poći za njim i tada se još na ulici nastavlja pogađanje. Roba se ne mjeri po metru, već na vagu — na kile.

Dućani s raznim nakitima vrlo su zanimljivi. Predmeti su izrađeni od zlata, srebra, bakra i ostalih plemenitih kovina, većinom s egipatsko-arapskim motivima. U tim dućančićima sami prodavači suču zlatne i srebrene žice pa iz njih prave razne nakite i ukrase:

prstenje, ogrlice, narukvice, minđuše. Uz malo ognjište, uz mjehove raspiruju vatru i griju metale. Neki dapače prave od raznih masa i umjetno biserje. Svi ti radovi mogu se nazvati umjetnim obrtom i stranci ih zbog originalnosti rado kupuju.

Zanatlije su također brojni. Čim se izađe iz lučkog područja, zapažaju se obrtničke radionice, a isto tako i dalje po gradu, osim u glavnim ulicama, na trgovima i bulevarima. Majstori obavljaju svoj posao na samome pločniku ili na cesti, osobito ako izrađuju veće predmete, jer su im radionice većinom malene. Kovači, bravari, kazandžije, stolari, sedlari, cipelari, papučari i mnoštvo drugih uz zaglušnu lupu i viku marljivo rade svoj posao. Mesari na ulici skidaju kožu s janjaca i koza. Komadi mesa vise na vratima mesnica, izloženi prašini i muhama. Kuhinje, u kojima se peku i kuhaju razna mesna jela, pa poslastice, kolači i pite, izložile su sva ta gotova jela pred vrata. U otvorenim pekarama mijesi se i peče kruh i lepinje, a raznosači ih nose na daskama na glavi i još ih vruće, vičući u sav glas, prodaju po ulicama.

Neki prodavači nose na leđima ovelike limene kante s hladnim i slatkim pićem, a u rukama imaju mjedene poklopčiće, kojima udaraju, da bi svratili pozornost na se. Po tim uličicama šire se mirisi, zasićeni teškim zadahom začina, plijesni, gnjiloće, prašine, isparivanjem ljudskih tjelesa i bolesti.

Ma da je bio mjesec studeni, mogli su se vidjeti klipovi mladog kukuruza. Pečenjari su ih na uglovima ulica pekli na žeravici, a ljudi su ih kupovali i idući putem glodali. Isto su kupovali i žvakali šećernu trsku, koja je u snopovima ležala pred vratima dućančića.

Zanimljivo je pogledati radionice, u kojima se izrađuju razne kožne stvari, kao torbice, torbe, novčarke, bilježnice (notesi), pa domaće papuče. Tu se može vidjeti, kako majstori kroje te predmete, kako na skrojenu robu ucrtavaju motive i kako ih bojadišu. Motivi su većinom staro-egipatski.

Dućani, bazari, kao da se i ne zatvaraju, jer se i kasno u noći u njima trguje. U dućanu prodavači i jedu. Nema osamsatnog rada, već samo utakmica za što većom prođom i zaslužbom.

U trgovačkim četvrtima neizbježivi su mjenjači novca. Obični mali drveni sto sa staklenim poklopcem i ladicom, čitav je namještaj takve uličnе mjenjačnice. Pod staklom su izložene sve moguće valute, papirnate novčanice valjda čitavog svijeta. Vidi se i zlatnog

novca. To su tek pravi izrabljivači. Za čas napamet izračunaju vrijednost novca, izmjene ga i prebroje, pa ako stranka što prigovori, još su i uvrijeđeni.

Ugodno se doimlje na ulici disciplinirana školska mladež, osobito ženska. Poznaje se po školskoj odjeći, tamnoj haljini s bijelim okovratnikom. Prolaze ulicom mirno, bez vike, bučnog smijeha i guranja. U uskim i prometnim ulicama sklanjaju se uza zid, ili na kraj pločnika, da stariji mogu proći, a naročito to čine strancima.

U Bejrutu se manje vide muškarci u dugim haljinama (košuljama) i s turbanima na glavi, nego u Aleksandriji i Kairu. Pa i žene su većinom obučene na evropski način. Glavu i lice ipak pokrivaju crnim velom. Neke osobito koketno udese i svežu koprene, pa su sa svojim crnim, velikim i sjajnim očima i crvenim, ako i namazanim usnicama, upravo krasne i privlačive.

I u Bejrutu je velika mješavina naroda, rasa i vjera. Veći dio stanovništva su Arapi, Armenci, Grci i Kurdi. Po vjeri su preko 50% kršćani, a ostalo su muslimani. Čitave stare gradske četvrti žive još na orijentalni način, primitivno, dok nove četvrti nose u svemu biljeg modernog grada, i po svojim građevinama, i suvremenim evropskim životom. Baš zbog velikih kontrasta taj grad privlači strance, a mnogi turisti nazivaju Bejrut »Pariz Levanta«.

Hram posvećen »bogu suncu« (Heliopolis) u Baalbeku

Raskrsnica u modernom dijelu Bejruta

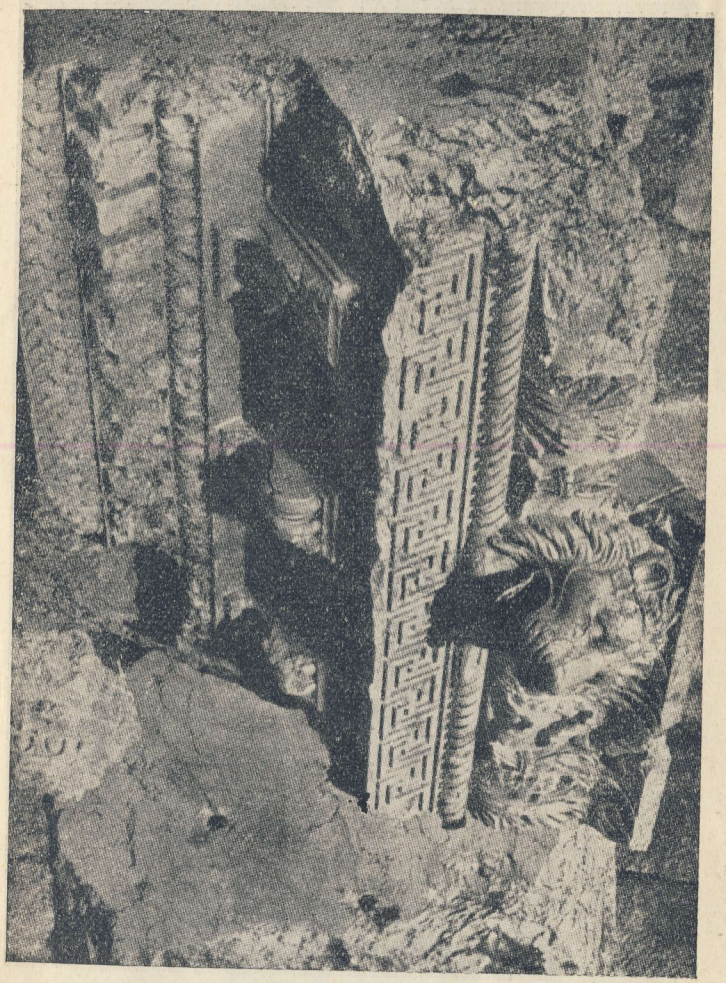

Odlomak sa potpornog stupa hrama u Baalbeku

Stupovi hrama u Baalbeku

U SRCU SIRIJE

Iz Bejruta sam pošla u Damask, glavni grad Sirije. Dan prije nisam ni slutila, da ću u Damask. Za vrijeme večere jedan od putnika, Beograđanin, koji je bio u diplomatskoj službi, pozvao je svoje zemljake, liječnika sa ženom i mene, da s njime pođemo autom u Damask. Tu nenadanu ponudu smo s oduševljenjem primili. Sutradan prije, no što smo krenuli, upozorio nas je naš zemljak, da ćemo na granici morati platiti nekoliko sirijskih funti. Na to je liječnik odustao, a mi ostali smjestivši se udobno, krenusmo. Autom je upravljao šofer Jermenac, koji je vrlo dobro francuski govorio, a nešto natucao i hrvatski.

Brzo smo prošli kroz centrum grada i neke uzane, brdovite ulice i zašli u predjel vila i vrtova. Provezli smo se pored francuskog medicinskog univerziteta i trkališta, kroz šume pinija. Svojom zelenom okruglom krošnjom, a osobito ondje, gdje je šuma prorijeđena, one nalikuju na zelene okrugle šatore i daju okolini poseban i slikovit izgled.

Sve se jasnije ocrtavao libanonski gorski lanac, čije se padine lagano spuštaju. Dug je 150 km, širok 30 km, a bogato je obrastao šumom. Te su šume već u staro doba bile poznate zbog dragocjenog cedrova drveta. »Cedar libanonski« bio je cijenjen kao građevno i ukrasno drvo. Stari Feničani, koji su nastavali usku primorsku ravnicu, današnjeg Libanona sa znamenitim gradovima Tirom (Tyrus) i Sidonom (Saida), gradili su od cedrovine svoje lađe, te su na njima plovili kao vješti pomorci i trgovci duž obala Sredozemnoga mora i dalje u zemlju Albiona.

Izraelski kralj Salamon gradeći veličanstveni hram u Jeruzalemu, dao je unutrašnjost toga hrama obložiti libanonskom cedrovinom.

U libanonskim šumama logorovale su vojske Perzijanaca, Asiraca, Rimljana, Makedonaca.

Cesta se uzdiže sve više, a tim i masiv Libanona postaje jasniji i veličanstveniji. Duž ceste s obje strane nanizali su se raskošni, moderni ljetnikovci u svim mogućim stilovima. Raskošni su ljetnikovci, a i vrtovi oko njih. Gotovo svi oni su zatvoreni, kao izumrli, jer su se njihovi bogati vlasnici vratili svojim kućama u Kairo, Aleksandriju i Bejrut. Ovamo dolaze samo u ljetno doba, da bi izbjegli velikoj žegi u gradovima i da na padinama gore Libanona, gdje je klima vrlo ugodna, provedu ljeto.

Cesta se penje u serpentinama, u kratkim i opasnim zavojima, i šofer mora biti vrlo oprezan, da ne poleti s autom u provaliju, tim više, što je cesta vrlo prometna.

Nad lancem gorja Libanona prosulo je sunce svoje svijetlo. Ta čudno krasna gora uza sjaj sunca neprestano mijenja boje. Od slabo crveno-narančaste i ružičaste prelazi postepeno u sve tonove ljubičaste i sive boje, dok se u nedogledu, gdje se gora gubi, vide njezini obrisi u posve tamno plavoj boji. Čudna igra svijetla i boja! Šume cedara i pinija ocrtavaju se u daljini, u vibraciji tih raznih boja, i čine se kao veliki zeleni plaštevi.

Stigosmo na libanonsko-sirijsku granicu. Auto prolazi kroz velik portal i ulazi u trijem, koji je zidom odijeljen od isto takvog drugog trijema, kroz koji nakon carinskog pregleda izlaze vozila. Pregled prtljage, jer je nismo ponijeli, nije nas zadržao, pa i pregled putnica brzo je prošao. Plaćamo za ulaz u Siriju pet sirijskih funti i nastavljamo dalje put.

Slike se redaju s obje strane ceste jedna za drugom kao u kaleidoskopu, a kako auto juri, ne možeš sve te slike ni zapaziti. Putem prolaze Beduini tamna lica, laka stasa, vraćajući se iz Damaska u svoju pustinju, goneći magarce i deve, natovarene raznom robom: odijelom, oružjem, hranom i drugim.

Duboko ispod ceste na povišenom zaravanku smjestilo se jedno slikovito jermensko selo. Male kućice sa ceste izgledaju kao kutije-igračke. Poredale su se u nekoliko dugih redova u točnom razmaku jedna od druge. Svaka imade prozorčić i vrata, a obojene su raznim bojama, pa se tim ugodnim šarenilom upravo nametljivo ističu, te ih svaki putnik mora opaziti.

U daljini, ako i ne jasno, zapažamo obrise kupola i minareta grada Damaska. Vozimo se kroz same vrtove i nasade, što se protežu nekoliko kilometara ispred grada. To su zapravo šume voćaka i lijepog drveća. Ističu se naranče, limunovi, smokve, granati, damaščanske šljive, masline, bademi, orasi, ciprese, oleanderi, topole, vrbe, platane i drugo drveće i rašće. Između toga zelenila osobito se ističu kao zlatne kugle naranče i limunovi, a vinova loza penje se po drveću. Ona zadaje malo truda kod obradbe, treba je samo okopati, a rodi glasovitim damaščanskim grožđem. Damaščanske ruže na stablima do tri metra visine ukrašuju vrtove. Iz njih se pravi miomirisno ružino ulje. Pored vrtova s voćem, eno i bujnih vrtova s raznim povrćem. Tu plodnost zemlje treba zahvaliti studenoj i vodom bogatoj rijeci Baradi, koja protječe gradom, a Damaščani se njome koriste: proveli su je kanalima i odvodima u svoja polja, vrtove i kuće. Zemlja rodi nekoliko puta na godinu, tako da Damaščani kroz cijelu godinu imaju svježega voća i povrća.

Na ulazu u grad naš automobil izgubio se u drvoredu topola neobično vitkih kontura. Iz zelenila i cvijeća pozdravljaju nas ljetnikovci. Odasvud struji i osjeća se vreli dah mediteranske flore.

Ulazimo u grad. Sa starim zidovima, iz grčko rimske dobe, sa svojim kupolama i minaretima čini jedinstven dojam. U taj grad je oko 36. god. naše ere ušao apostol Pavao. I danas vodiči pokazuju turistima jedan prozor u zidinama, kroz koji su vjernici spustili u košari apostola Pavla, kad su ga Židovi htjeli ubiti.

Nekoć, za dinastije Omejada, bio je Damask glavni grad svih Arapa i sjedište kalifata.

Danas, pored starog grada sa svojim uskim ulicama, visokim zidovima oko kuća, posebnim kvartovima za razne slojeve stanovništva, uzdiže se novi, moderni, evropski Damask. Ispod Antilibanona na ravnici u visini od 700 metara smjestio se grad Damask. Sa zapada i sjevera zaštićen je gorom, a južnu i istočnu stranu zaokružila je pustinja. Za taj grad rekao je Muhamed, da je četvrti zemaljski raj, a car Julijan nazvao ga je okom Istoka. Drugi ga zovu biserom Istoka, alemom pustinje, odsjevom raja.

Vozimo se kroz ulice. U njima je velika vreva i stiska uz zaglušnu viku i buku čini se, kao da je neki godišnji sajam. Upozorili su me na »citadelu« s tornjevima i zidinama — ona navodno potječe od križara.

Od mnogobrojnih džamija, a ima ih, kako mi rekoše, sedamdeset velikih i oko stotinu manjih, ističe se sa svojih sedam minareta glavna džamija. To je prvobitno bila kršćanska crkva, podignuta od cara Arcadiusa na jednom korintskom hramu.

Nove, moderne ulice prostrane su i ističu se krasnim palačama, u kojima su razna strana poslanstva i konzulati. Naše jugoslavensko poslanstvo nalazi se u vrlo lijepoj vili. Ovdje se auto zaustavio. Moj je suputnik izašao, a šoferu je rekao, da me proveze i pokaže grad. Zahvaljujući, oprostila sam se od toga nada sve susretljivog zemljaka.

Vozili smo se mnogim ulicama. Živahan je i lijepo izgleda trg »Marge«, kojega presijecaju tramvajske tračnice. Do njega dopire jedan kanal s mostom za prijelaz, valjda odvodni kanal rijeke Barade, što teče kroz grad. Avenija »Abourumane«, s modernim zgradama i nasadima s obje strane, doima se vrlo ugodno. U jednoj od raskošnih džamija nalazi se grob Saladina, sultana egipatskog i sirijskog, poznatog iz križarskih ratova. On je s Rikardom Lavljega Srca, vođom križara, god. 1192. sklopio mir, a već 1193, god. umro i pokopan u Damasku.

Znatna je izvozna i uvozna trgovina, ma da je otvorenjem Sueskog kanala nazadovalo blagostanje i trgovina grada. Izvozi se mnogo pamuk, konoplja, droge, žito, slatko drvce, grožđice, mirodije i razno suho voće, a uvozi riža, sol, šećer, petrolej, željezo, građevno drvo. Trgovačke karavane iz Alepa svraćaju se još i danas u taj grad, ako i ne onako brojno kao prije, a jedamput u godini sakupljaju se ovdje i muslimanske hodočasničke karavane za put u Meku.

Ulazimo u najveći bazar, koji se nalazi u nekom dugom i visoko nadsvođenom trijemu. Tu je tek vreva i stiska, da upravo ne možeš proći. Zastajkujem pred izloženom robom, a kako i ne bih pred tolikim bogatstvom? Zadivljuju svilene tkanine od glasovite damaščanske svile s utkanim cvijećem, arabeskama, životinjama. Stolnjaci, ubrusi, ručnici od bijeloga damasta i u bojama s uzorcima, koji su na jednoj strani sjajni na zagasitoj osnovi i obratno, na sjajnoj osnovi zagasiti, leže u hrpama naslagani, a tako su dragocjeni! Tekstilna roba, fine tkanine, svilene, vunene i pamučne, pa tkanine s krasnim uzorcima za presvlačenje pokućstva i tkanine za zastore, sve je to izloženo pred samim prodavaonicama i ne treba ulaziti unutra, tko ne kani kupiti, već želi samo vidjeti.

Od izloženih nakita i raznih ukrasa od zlata, srebra, bakra i dragulja ne možeš se rastati. Tu se vide razne kasete sa reljefima od slonovine i alabastra, ukrašene draguljima i sedefom. Divne umjetnine, domaći rad.

Zastajem pred jednim dućanom, gdje se prodaju glasoviti damaščanski mačevi, poznati zbog osobitog elascititeta i tvrdoće. I ako udare o kakav željezni predmet, jedva da će oštrica pokazati i najmanju ozledu.

Dok sam razgledavala tu zamamljivu i neviđenu robu, koja se nabrojiti ne može, povukla me je bujica naroda, a kad sam se okrenula, nisam više vidjela svoga pratioca. To me je uplašilo, jer sam već na najgore pomislila: »Što ću u ovome metežu i sama u nepoznatom gradu započeti?« Ništa mi drugo ne bi preostalo, nego poći u naše poslanstvo i zamoliti, da me otpreme natrag u Bejrut. Moja bojazan bila je suvišna, jer se domalo uz mene pojavio vrijedni Jermenac, koji mi zabrinuto reče: »Attention, madame!«

Hodajući bazarom, zapazila sam na jednom mjestu u zidu nekoliko visokih antiknih stupova s kapitelima, kakvi se vide na staro grčko-rimskim građevinama. Bit će da potječu iz doba rimske vladavine, jer je 64. godine pr. n. ere grad zauzeo rimski vojskovođa Pompej. Pod rimskom upravom grad je procvao. Za nj su se otimali razni narodi: Židovi, Asirci, Babilonci, Perzijci, Grci, Rimljani, Arapi, Turci i drugi.

Velik i bogat bazar završava ulazom u prostrano dvorište jedne velike džamije, u kojem su vjernici baš klanjali.

Najednom je stiska naroda postala jača, sve se uskomešalo. Iz nedaleke džamije, kraj koje je škola — medresa, nagrnulo je mnoštvo đaka u bazar. Stali su u grupe i uz najveću larmu nešto su raspravljali. Dalje se nije moglo ići, jer su đaci načinili živu barijeru. Vratili smo se natrag, izašli iz bazara i sjeli u svoj auto, kojeg je Jermenac bio parkirao pred bazarom. Provezli smo se mnogim ulicama i prije polaska stali pred jednom radnjom, da bi u njoj na brzinu nešto založili.

Oblaci su se počeli gomilati i sve je predskazivalo na nevrijeme, pa smo se požurili i brže ostavili taj krasni i bogati grad.

Još nismo zapravo ni izašli iz grada, a već je kiša počela padati. Od Antilibanona i od čitavoga toga lijepoga kraja nije bilo ništa vidjeti, jer ga je sveg prekrivala neka sivo-plavkasta magla. Kiša je upravo pljuštila, a auto se sve više uspinjao po kratkim i čestim serpentinama, pa se u visini od preko hiljadu metara nisam ugodno osjećala. Tek pred Bejrutom prestala je kiša padati.

U noći smo stigli u bejrutsku luku i uslužni Jermenac brzo je našao prevozitelja, koji će me barkom prevesti na »Sarajevo«.

Uz stisak ruke ostavila sam mu u ruci nešto novca. »Pour vos enfants«.

»Merci beaucoup madame«.

Pomogao mi je ući u brodicu, koja se jako ljuljala na valovitu moru.

»Adieu, madame«

»Adieu!«

Ostao je stajati na obali, sve dok se nisam popela na brodski most, gdje sam se morala brodskoj straži legitimirati, pa sam tek onda smjela stupiti na brod. Na brodu je vladala tišina, a brodska ura pokazivali je točno ponoć.

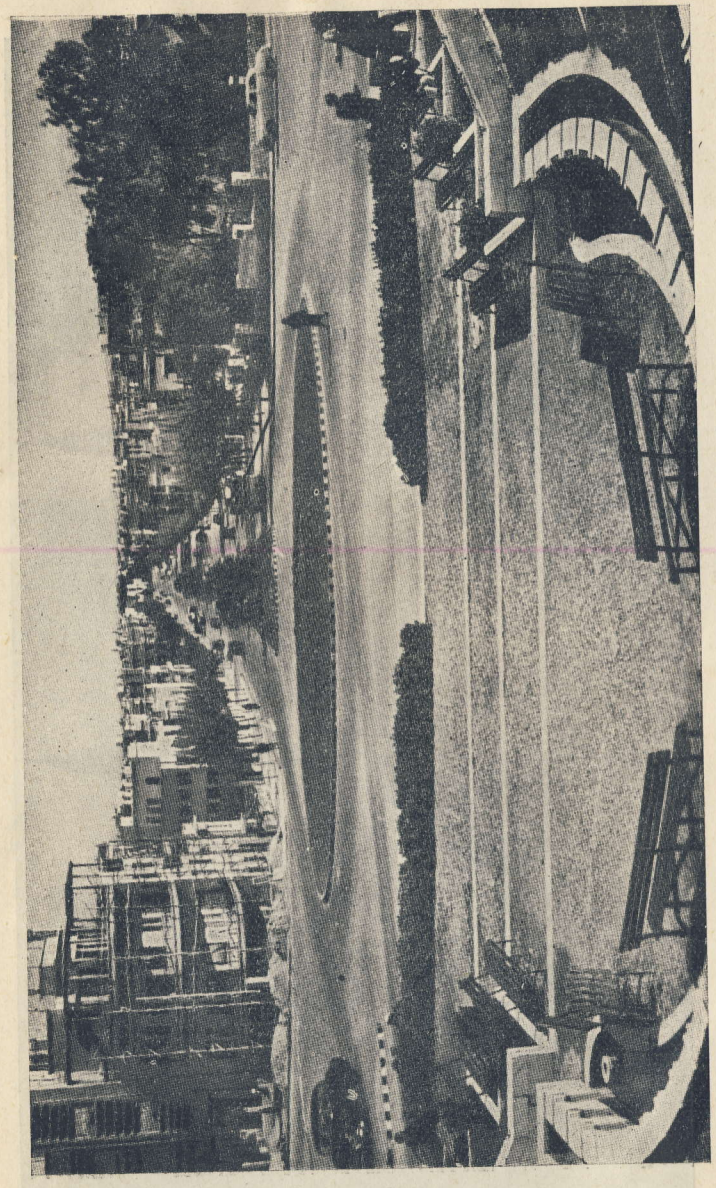

Abourumane avenija u Damasku

Saladinov grob u Damasku

Su'ejmanova mošeja u Damasku
(sada muzej)

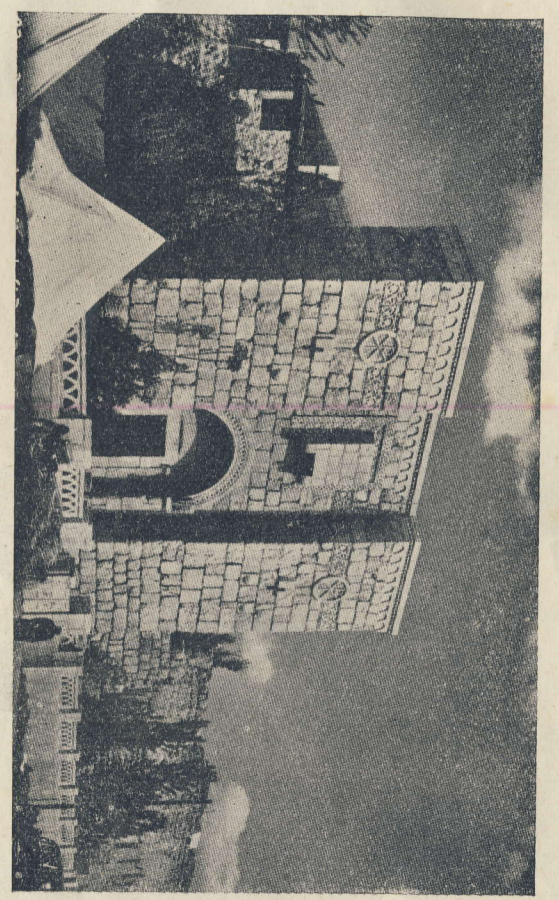

Grčko-rimske zidine u Damasku (rekonstruirani dio)

OTOK CIPAR (KYPROS)

Nakon višednevnog boravka u Bejrutu zaplovio je brod »Sarajevo« put Cipra, kamo je stigao 13. studenoga ujutro. Brod je stao pred lukom grada Famaguste na istočnoj obali otoka, jer na pristaništu više nije bilo mjesta, kako naime koji brod stigne, tako dobije i mjesto na pristaništu. Ostali smo taj cijeli dan na brodu, samo se komandant broda odvezao na kopno po službenom poslu.

Istoga dana uveče u 21 sat ostavio je brod Famagustu i zaplovio prema Siriji, u luku Latakiju, kamo je stigao slijedećeg jutra. Brod je ostao i ovdje izvan luke na otvorenom. Ona služi samo za pristanak drvenih maona, kojima se vrši istovar i utovar robe. Taj cijeli dan se ukrcavao pamuk, a naveče je naš brod ponovo krenuo na Cipar u luku Famagustu, i ujutro se ukotvio na pristaništu. Tu je opet tri dana ukrcavao pamuk, a iskrcavao rižu i drugu robu.

Cipar je po veličini na trećem mjestu među otocima Sredozemnog mora. Leži južno ispod Male Azije, a na istočnom završetku Sredozemnog mora. Po raznim iskopinama zna se, da je već u 3. stoljeću pr. n. ere bio nastanjen, a u 2. stoljeću već je podržavao živahnu trgovinu s Egiptom i Palestinom. Važan mu je položaj za pomorski put prema Sueskom kanalu i prema Egiptu. Sjeveroistočni dio otoka izdužio se u poluotočić Karpas. Danas je glavni grad otoka Nicosia (Lewcosia).

Sa sjevera i juga obrubile su ga visoke gore, na kojima raste razno drveće. Među njim je znamenito ono, što se po otoku Cipru još i danas zove cipresa. Klima je zdrava. Obrada tla je zanemarena. Uzgaja se vinova loza i ona daje glasovita ciparska vina, pa smokve i drugo južno voće. Zbog bujne i aromatične paše, razvijeno je pčelarstvo. Nekoć je bilo unosno uzgajanje svilene bube, šafrana, maka iz kojeg su proizvađali opium, koji je imao veliku prođu, naročito u Perziji.

Na istočnoj strani otoka nalazilo se dragog kamenja i drugih vrijednih ruda, naročito bakra. U kasnijim stoljećima u velikoj cijeni bio je malahit, kojim su kršćani, a tako i Turci ukrašavali svoje hramove. Stanovnici Cipra tkali su nekoć i dragocjene ćilime i druge tkalačke proizvode.

Prvi kolonisti na Cipru bili su Feničani, ali su zarana naselili otok i Grci (negdje oko godine 1300. pr. n. ere), te su veći dio otoka helenizirali, a govorili su nekim starogrčkim dijalektom. Imali su dapače i neke posebne znakove za pisanje, i tek ih je nauka novijeg datuma odgonetnula. Grčki doseljenici miroljubivo su se pomiješali s domaćim življem, tako da je domaća umjetnost pod grčkim utjecajem postepeno izumirala, a nastao je živahan uvoz mikenske robe.

U toku stoljeća otimali su se za otok mnogi narodi, kao Feničani, Židovi, Grci, Rimljani, Mlečani, Turci, Englezi i bili mu gospodari, ali su Grci ipak uvijek znali sačuvati grčki karakter Cipra.

Za vrijeme Križarskih ratova vitezovi grofa od Lusignana na juriš su osvojili otok od Turaka i zagospodarili njime. Križarima je otok postao najvažnije i najistočnije uporište za osvajanje Palestine. U 15. stoljeću domogli su se Mlečani toga otoka.

Česti potresi, ratovi, a naročito barbarsko tursko gospodarstvo znatno je prorijedilo broj stanovništva i otok je u svemu nazadovao. Od godine 1870. je pod upravom Engleza i od toga vremena oživjela je nešto trgovina i pokazao se napredak.

U najnovije vrijeme nastalo je trvenje između Engleza, Grka i Turaka, jer sve tri nacije svojataju otok za sebe. I baš tih dana, dok smo boravili na Cipru, počeli su nemiri (1955.). Engleske čete krstarile su otokom pod oružjem u kamionima i prve bombe već su pale u nekim ulicama.

Stanovništvo otoka danas sačinjavaju Grci i Turci. Oni se mrze, čak i odijelito stanuju. Turci zapremaju stari dio grada, u koji se može ući odmah iz pristaništa kroz veliki portal. Grad je opasan posve uščuvanim zidovima — bedemima, a u unutrašnjosti toga prostora žive Turci posve izolirano od Grka, kao u nekoj posebnoj republici. Nijeme zidine i kule grada sjećaju nas jezovitih scena Shakespearove tragedije. One skrivaju tajnu žarke ljubavi, užasnu ljubomoru i tragičnu smrt Otela i Desdemone.

Ulice staroga grada prilično su široke i asfaltirane, s električnom rasvjetom i, začudo, uredne i čiste. Vidjeti je nekoliko džamija i kuća evropskog stila, u kojima su valjda razne strane ustanove.

Postoji i grčka crkva sv. Đorđa, prilično oštećena. U njoj stanuje jedan kaluđer, koji turistima priča povijest tvrđave i crkve. Kuće, u kojima stanuju Turci, obične su i bez rešetaka na prozorima.

Preko cijelog dana živo je na ulicama, a naročito uveče. Kako je u to vrijeme bilo još toplo, vrata i prozori na kućama bili su širom otvoreni, tako da se s ulice mogla vidjeti unutrašnjost kuća. U glavnoj ulici, koja se uspinje odmah iz luke, poredale su se kafanice, pune muškog svijeta, starog i mladog, a svi su zabavljeni igrom. Jedni bacaju kocke, drugi neku vrst žetona, a neki igraju na zvrk, šah ili karte. Puše cigarete, lule, nargile. Stariji Turci sjede apatično, osamljeni, posve nepomično i bulje pred sebe, ili vuku dimove iz velikih čibuka. Žena tu nema. One se vide na pragovima svojih kuća, gdje sjede i hrane djecu.

U toj je ulici i jedan posve jednostavni kino. Predstava još nije započela, pa su sva vrata bila otvorena. Pogledala sam unutra. Bile su same žene i veća djeca. Svaka žena držala je u krilu po jedno ili dvoje djece, neke su držale u naručaju dojenčad, koja su ili spavala ili sisala majke. Bilo je tu vike, cike i plača.

Iz kafana i običnih kuća čula se iz radio aparata orijentalna muzika, a i kriještavi gramofoni derali su svoje već izgrebane stare ploče. Primitivni Orijent.

Izvan zidina staroga grada je evropska Famagusta. Odmah iz luke vodi široka cesta, uz koju su lijepe vile. Većina stanovnika Famaguste su Grci, u čijim je rukama sva trgovina. Dućani su prepuni fine i svakovrsne robe. Osobito upadaju u oči engleski štofovi, prilično jeftini, jer tu robu uvozi Engleska, koja još gospodari za sada otokom, pa nema carine na nju.

Navratili smo se u dućan jednog Grka. Prijazni vlasnik, kakovi već jesu Grci trgovci, vadi robu i pokazuje nam je. Ne kupismo ništa osim nekih malenkosti, a on nas ispraćuje na ulicu, gdje se srdačno s nama oprašta, kao da ćemo se opet doskora svratiti.

Tržnica nas je iznenadila obiljem i kvalitetom živežnih namirnica. U odjelima za meso izloženi su najljepši komadi razne vrste mesa, a nešto dalje pune košare morske ribe i rakova. Prodavači riba u tržnici i peku ribe. Mnogi nabrzo pojedu komad-dva pa idu dalje za poslom.

Povrće, karfiol, kelj, kupus, mrkva i drugo, kao da je birano, tako je lijepo. Glavice toga povrća napadno su velike. Naročito se ističe karfiol, glavice su mu bijele bez ijedne pjege ili mrlje. Cipar mu je domovina.

Milota je pogledati razno voće, hrpe naranči, limunova, mandarinki, koje se žute u zelenilu lišća. Od jedne rječite prodavačice Grkinje, kupili smo po nekoliko kilograma naranči, a na dar nam je svakome dala po jednu veliku naranču i po dvije mandarinke.

Prošli smo još neke ulice i razgledali dućane s nakitima, bižuterijom. Više se ne ćemo navraćati u taj dio grada.

Sutradan smo pošli prema gradu Salamini (Salamis), udaljenom od Famaguste nešto više od pola sata vožnje autobusom. Nekoć je to bio znatan trgovački grad na otoku.

Vozimo se asfaltiranom cestom kroz oskudna polja i siromašna naselja s nekoliko kuća. Uz cestu, ako i ne svuda, izraslo je razno drveće. Napose se ističu vitke ciprese poput mrkih stražara, pa prekidaju monotonost puta. Kod jedne kuće upozorio nas je kondukter, da siđemo i uputio nas je, kuda da pođemo. Od ceste skrećemo na desno i prolazimo po dosta dobrom putu kroz polja, gdje ljudi oru, zatim kroz gaj cipresa, pinija i borova. Posvuda je rasijano kamenje, koje potječe iz ruševina toga, u starome vijeku, znamenitog grada. U prvoj četvrtini IV. stoljeća pr. n. ere bio je taj grad na kulminaciji svojeg uspona. Poslije, kad ga je potres uništio, car Konstantin Veliki podigao ga je iznova, te je postao glavni grad otoka i prozvan po njemu Konstantia. Danas su od njega tek neznatne ruševine.

Sjenovitom cestom idemo nešto preko dva kilometra do razvalina grčkog hrama. Ovaj leži nekoliko metara ispod ceste, a saći dolje u hram ne možemo, dok čuvaru Englezu ne platimo ulazninu. Spuštamo se niz malu strminu. Po tlorisu može se vidjeti, da je to bio dosta velik hram. Jedan dio ima oblik pravokutnika, a drugi oblik kruga. U tom pravokutniku još je nekoliko dobro očuvanih stupova, dok mnogi leže povaljeni i polomljeni. Negdje se još vide u slaboj boji pločice, kojima je pod bio popločen i neki podzemni rezervoar.

U okruglom dijelu hrama, naokolo zida, poredani su mnogi kipovi čovječje veličine. Neki su posve sačuvani i cijeli, a neki djelomično oštećeni. Oko kipa božice Hygee omotana je zmija (Eskulapova zmija). Samo šteta, kip je bez glave. Ti kipovi mora da su negdje iskopani i tu su kao u muzeju poredani, ali izvrgnuti nevremenu.

Sunce se već spušta. Svojim rumenilom poprskalo je zapadni horizont, a ja još sjedim na tim razvalinama. Misao mi leti u daleku prošlost, kad je ovim otokom, a osobito po gradovima (Salamis,

Paphos, Idalion) bio vrlo raširen kult božice Afrodite. Odavde je on prešao i u Grčku, gdje su Afroditu nazvali Kypria, a naročito u gradu Korinthu bila su njena svetišta.

Grčka priča veli, da su ruže porasle, kudgod je Afrodita stala, kada je izronila iz morske pjene i popela se na otok Cipar.

Ovdje sam se sjetila i grčke pjesnikinje Bilitis, koja je živjela i umrla na otoku Cipru, kako sama u svojoj pjesmi »Zadnji epitaf« kaže:

Pod tamnim lišćem lovorike,
Pod zaljubljenim cvijećem — ruža,
to je mjesto, gdje sam se smirila
ja, koja sam znala tkati stih za stihom.

Ja sam rasla na otoku nimfa,
Ja sam živjela na otoku prijateljica,
Ja sam umrla na otoku Cipru.
Moje je ime slavno.

Moj nadgrobni spomenik pomazan je uljem.
Ne oplakuj me ti, koji se tu zaustaviš.

Priredili su mi krasan ukop,
Plakačice sebi su izgreble lica,
Položile su u moj grob:
Moja ogledala i moje ogrlice.

I sada se šećem po blijedim poljanama asfodela*
Ja neopipljiva sjena.
A uspomena na moj zemaljski život
Je radost mog podzemnog života.

Sunce je već zašlo. Između stupova i kamenih statua provlače se tamnomodre sjene, a mene je obuzelo čuvstvo tjeskobe u toj osami među tom mrtvom prošlosti. Brzo ustajem, da stignem svoje suputnike, koji su već dobro odmakli. Prolazim kroz gaj borova, cipresa, pinija, koji u večernjem sumraku izgledaju još mrkiji. U mislima na prošlost žurim i stižem do autobusne stanice baš u času, kada je autobus dolazio. U jagmi za mjesto raspršile su se moje misli. Dvije stanice prije luke izlazim, jer ću lagano pješke do luke, da mogu sakupiti svoje raštrkane i zaostale misli i dojmove na poganstvo i kršćanstvo.

---

* U starih Grka, cvijet podzemlja (Hada), cvijet mrtvih.

Ovim krajem prošao je i apostol Pavao godine 40. n. ere s učenikom Barnabom, kojemu je Cipar bio domovina. Prošli su otokom od istoka do zapada, od grada Salamine (Salamis), pa do grada Paphosa, propovijedajući evanđelje. Predaja spominje, da je u tome gradu apostol Pavao obratio i samoga rimskog prokonzula, Sergija Paula i da je po njemu dobio ime Pavao.

U luci, tumarajući obalom, ostajem do kasno u noć, da se naužijem tople večeri, južne jeseni. Nebo je kao tamno modri baršun, ukrašen zvjezdanim draguljima. Raspoznajem među zvijezdama i svoje znance iz daleke domovine. Eno sjajne Kapele, karakteristične Kasiopeje, bijele Vege, a zatreptao je nježni i stidljivi skup Plejada (Vlašića). Nada sve razbuktala se poput baklje zvijezda Večernjica.

Nebo je mirno, zemlja je tiha. Jedino su žive zvijezde, koje su treptale na nepomičnom svodu nebeskom.

Tiho se uspinjem na brodski most, ali ostajem na ogradi broda. Na počinak mi se ne da. Zvijezde dalje putuju svojim putem, sve se više udaljuju i nestaju negdje u dubinama svemira, a ja bih htjela, da ove trenutke zadržim za vječnost.

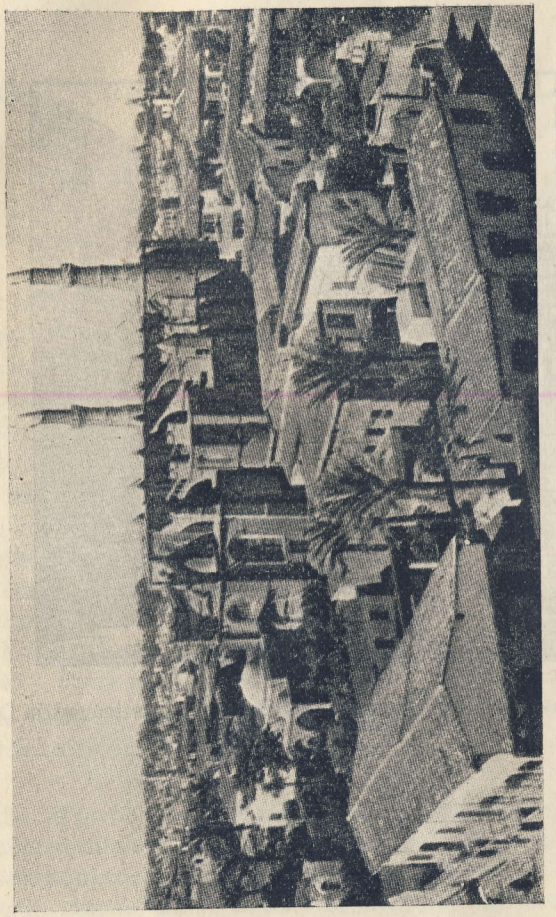

Nicosia glavni grad Cipra

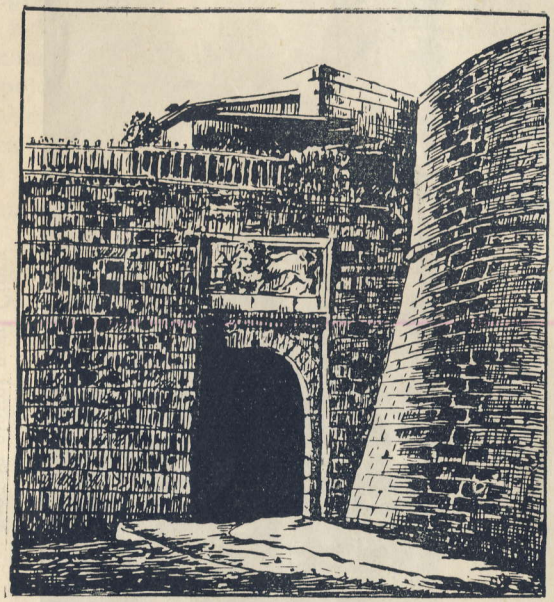

Tvrđava na Cipru poznata iz Shakespearove tragedije Otelo

JUGOSLAVENI IZGRADILI NOVU LUKU U SIRIJI

Ostavljamo otok Cipar, pošto smo na njemu proveli u svemu tri dana i dvije noći. Uveče trećega dana po dolasku ostavio je pilot naš brod i sišao u motornu brodicu,koja je ispod brodskog mosta čekala na njega. Zaplovili smo prema istoku, prema Siriji.

Ja sam dugo ostala sama na palubi i razmišljala o putu, koji se evo završava, a pogled mi je bio prikovan za svijetla, što su dopirala sa Cipra. S odsjevom zadnjeg svijetla oprostila sam se zauvijek s meni tako dragim otokom. Nestao je u tami, a ja sam mislila na to, kakvi ga dani još čekaju.

Sirija se pruža duž istočne obale Sredozemnog mora. Zapadni dio zemlje je krševit, a u unutrašnjosti prevladava stepsko, pustinjsko zemljište. Sirija zaprema površinu od 180.000 kvad. km. U riječnim dolinama, gdje se primjenjuje umjetno natapanje, bogate su žetve pšenice, duhana, ulja a osobito pamuka, te južnog voća. Poznata je izrada ćilima i raznih svilenih tkanina. Siriju okružuju Libanon, Jordan, Irak i Turska. Na zapadu joj je granica Sredozemnog mora.

U rano jutro 17. studenoga doplovili smo pred malenu i neprikladnu luku Latakiju. Brod je bacio sidro na pučini uz ostale strane brodove.

Latakija je pomorsko mjesto sa znatnom trgovinom, ali s dosad nepristupačnom obalom, opasnom za brodove. Zato su brodovi ostajali na otvorenom moru, a roba se dovozila i odvozila s brodova pomoću drvenih maona. To su drvene brodice bez strojeva i jedara, a vuku ih remorkeri.

Sad je izgrađena nova moderna luka s velikim pristaništem, gdje će pristajati veliki trgovački brodovi, a nju su izgradila naša po-

duzeća. Lukobran je dug 1600 m, a dužina operativne obale iznosi 650 m. Za lukobran je utrošeno 1,200.000 kubika kamena velikih dimenzija.

Njegova podvodna baza široka je 80 m a nadvodna od 12-13 m. Za gradnju lukobrana, operativne obale i ostalih radova u luci potrošeno je 1,600.000 m^3 raznog kamena.

Prosječna dubina mora, koja se morala nasipavati iznosila je 14 m, a jedino svršetak pristaništa od 6 m imao je dubinu 18 m. Luka je trebala biti gotova krajem godine 1956. ali je marom naših trudbenika dovršena šest mjeseci prije roka. Oni su time našoj zajednici donijeli više milijuna dolara.

Potreban kamen za izgradnju dovozili su naši motorni brodovi »Spasilac« »Klek« i drugi iz obližnjeg kamenoloma u Budž Islamu, udaljenom 14 milja. Dizalice od 35.000 kg dižu iz brodova veliko i teško kamenje i spuštaju ga u more. U luci je podignuta i velika tvornica betona, koji je bio potreban pri ovoj izgradnji, a utrošilo se u gradnju 120.000 kubika. Pijesak su uzimali nedaleko od Latakije, a trebalo ga je 700.000 m^3. Ova će luka mnogo doprinijeti razvoju Latakije, donijet će pomorsku afirmaciju arapskom svijetu, a bit će i konkurencija bejrutskoj luci.

Na mjestu, gdje se nalazila stara lučica s površinom od 250x250 m. izgrađena je uz ovu latakijska luka. Mala lučica izdubljena je i popravljena s oko 200 m operativne obale, te i ovdje mogu pristajati brodovi s gazom od 32 stope.

Svi su se naši radni ljudi, mineri, tehničari, mornari, inženjeri i administrativci istakli kao vrsni stručnjaci. Za vrijeme gradnje ove luke dolazili su u ime sirijske vlade, kao nadzorni organi Holanđani. Oni su nadzirali radove, stalno vršili analize, ispitivali beton, kamen, šljunak, cement i t. d., te su se uvijek veoma pohvalno i laskavo izražavali o solidnosti i preciznosti rada naših ljudi.

Luka je predana sirijskoj vladi prije ugovorenog roka, a kao priznanje ona je povjerila našim ljudima i izgradnju ratne sirijske luke Minet el Beidu, koja površinom ne zaostaje za latakijskom trgovačkom lukom.

Prvi brod, koji je uplovio u latakijsku luku, bio je naš brod »Skopje«, okićen zastavama.

Ova luka može da primi oko 20 većih i manjih brodova, a ipak na sidrištu pred lukom čekaju mnogi brodovi za ulazak u nju.

Gradi se i silos od 35.000 tona nosivosti s kapacitetom od 2.000 tona u 24 sata. Podignute dizalice su najmodernijeg tipa, te će uvelike smanjiti zakrčenost ove luke.

U januaru prošle godine, za vrijeme velike oluje s jugozapada, uspjelo je mnogim brodovima da napuste sidrište. Krstarili su više dana morem. Dva su broda za oluje bila bačena na obalu i to brod »Bagdad« od 6.000 tona nosivosti, norveške zastave i »Almerian« od 5.000 tona nosivosti, engleske zastave. *

Otkako su se Egipat i Sirija ujedinili, mnogi se Egipćani doseljavaju u Siriju. Sve će to pojačati poljoprivredu, kao proizvodnju pamuka, a djelovat će i na ostalu industriju.

Sirijska vlada je dala puno priznanje nesebičnoj suradnji jugoslavenske vlade i našim trudbenicima za ostvarenje ovoga djela, koje će doprinijeti ojačanju ekonomske snage i političke nezavisnosti nove Ujedinjene Arapske Republike.

Gradić Latakija od 60.000 stanovnika smjestio se na području brda El Tabyata, a iznad njega se dižu gore. Kuće se uspinju postepeno u uskim ulicama. Drvoredi paoma, kaktusa i smokava ukrašuju ulice. Po svim ulicama, pa i u onim najmanjima i najužima, postoje dućani s raznovrsnom i lijepom robom. Oni nose obilježja kao i ostali dućani Orijenta, što smo ih dosad vidjeli i prošli. Dućani su uski i maleni, pa kad prodavač pokazuje kupcu veliki jedan n. pr. ćilim, mora ga raširiti po cesti, da bi ga kupac razgledao.

Pamučne robe ima veoma mnogo i s lijepim uzorcima. Za čudo, iste uzroke vidjela sam i kod nas na našoj pamučnoj i drugoj robi.

Iz predgrađa Latakije vodi kroz maslinike cesta za Alep. Putnika već na početku ceste upozorava natpis na jednoj ploči: »Ruševine Ras-Šamre nekadašnjeg Ugarita«. To je slavni feničanski grad, star oko 6.000 godina. Bio je čuveni trgovački centar i prijestolnica države Ugarit.

Kako se more postepeno povlačilo od pristaništa, zemlja se kroz vjekove taložila na ulice, trgove i kuće, tako da nekadašnji slavni grad leži na dubini od nekoliko metara. Zapaža se mnoštvo

* Dvomjesečnik »Naše more«, glasilo kluba Pomoraca »Miho Pracat«, Dubrovnik.

ulica, pa ostaci kraljevske palače, ispucani rezervoari od kamena za vodu. Tu se nalaze mnoge iskopine, a u ilovači komadi raznog zemljanog posuđa. Pod nekim svodom stoji bunar, na kojem su se krijepili putnici i bogate karavane na putu iz Egipta, Mezopotamije i Male Azije, a danas se napajaju bijedna stada, što pasu po ruševinama i okolici toga grada. Vide se ostaci i gradskih vrata, kroz koja su nekada prolazili razni narodi.

Sad je ovdje sve pusto i tiho. Tek po koja ptičica zacvrkuta malo, a uplašena dolaskom turista brže prhne među kamenje. Čuvar, koji nadgleda, ispričat će vam za bakšiš povijest toga grada, ali grad sam rječitije od svakog vodiča i čuvara priča iz svojih razvalina o svojoj nekadašnjoj veličini i sjaju.

Sic transit gloria mundi!

POKRAJ ODISEJEVOG ZAVIČAJA OPET U DOMOVINU

Čudna me tuga obuzela u subotu 19. studenoga, kad sam opazila prije podne kod brodskog mosta ploču s natpisom: »Brod odilazi u 6.10 uveče. Posada i putnici da su na brodu«. Neobična užurbanost bila je na brodu, i po svemu se vidjelo, da se spremamo na povratak u domovinu, da ostavljamo Mediteran.

Maone su kroz cijeli dan, upravo do pred odlazak broda dovozile i ukrcavale velike svežnjeve pamuka, ušivene u vreće. Dizalice su ih brzo prihvatale i spuštale u utrobu broda. Kod nekih se svežnjeva pri dizanju razderalo vrećasto tkivo i čisti bijeli pamuk ispadao je iz njih kao grude snijega, ili letio zrakom kao sitne snježne pahuljice. Kasnije su ga brodski radnici pokupili, a i ja sam ponijela nekoliko dekagrama za uspomenu. Počevši od Aleksandrije, pa u svim lukama, gdje je brod pristajao, ukrcavao se samo pamuk.

Toga dana nije bilo među nama putnicima uobičajnog raspoloženja, jer smo bili nezadovoljni, što brod ne će prema putnom programu na povratku u domovinu pristati 2 dana u Trstu, a 1 dan u Veneciji, čemu se se toliko veselili svi putnici, koji još nisu bili u tima gradovima. Isto tako bili smo nezadovoljni i žalosni, što brod nije pristao, kako je bilo u programu, ni u Port Saidu, na tome mostu između Azije i Afrike, a u zoni Sueskog kanala, već je brodio ravno iz Aleksandrije u Bejrut.

Putnici su se razbježali po gradu, da utroše još zadnje ostatke novca, koji su čuvali za Trst i Veneciju. Pošla sam i ja. Lutala sam gradom i razgledavala dućane i kupila neke malenkosti. U jednoj neuglednoj ulici, upala mi je u oči jedna »ulična mjenjačnica novca«. Neki trošni drveni sto sa staklenim poklopcem, u kojem je bilo pravo

bogatstvo različitog novca, a vlasnika mjenjača nigdje. Ostavio je svoju »banku« bez nadzora, vjerujući u poštenje svojih sugrađana. Otišao, valjda, nekud za poslom?

Idem dalje tom ulicom, kad mi ususret dolazi hrpa tamnoputne djece uz viku i smijeh i uz izazovne poklike: »Madame, madame!« U prvi čas sam pomislila da taj poklik možda ide mene, ali me djeca nisu ni pogledala. Stanem i spazim na suprotnoj strani ulice vrlo napadno obučenu ženu, visoku i jaku. Na glavi joj malen šeširić sa izblijedjelim cvijećem, a svilena, šarena, uska haljina priljubila se uz gojno tijelo. Stupaste noge na iskrivljenim visokim potpeticama sitnim koracima brzaju nekud. Valjda za zaradom? Vidi se na prvi pogled: zalutala evropska ptica. Koji ju je vjetar i odakle digao i donio ovamo? Luke Orijenta progutat će je.

Stigli su na brod novi putnici. Bila su to petorica naših Dalmatinaca, koji su zaposleni na izgradnji luke u Latakiji, a sada polaze kući u Jugoslaviju na godišnji odmor. Od njih sam dobila mnoge podatke o gradnji te luke.

Maone, vučene od motornih brodica, udaljivale su se od broda prema obali. Momčad je podigla brodski most, sirene su tri puta zasvirale u znak odlaska i pozdrava. Na jarbole je podignuta jugoslavenska zastava i sa zapadom sunca krenulo je »Sarajevo« prema zapadu. I opet prema otoku Cipru, od kojega nismo više ništa vidjeli, jer smo ga obišli u noći i u rano jutro.

Brod plovi sve dalje prema zapadu. Jato oblaka poput brodova otkinulo se od horizonta, podiglo se u visine i leti s jedne nebeske obale na drugu. U vjetar srlja smjeli galeb, sav izvan sebe, jer ga vjetar prebacuje kao uveli list. Prati nas kiša s vjetrom. More postaje sve nemirnije, dižu se talasi, brod se ljulja. Neke putnike morska bolest prisiljava, da se zadržavaju u kabinama. Ne dolaze ni na jelo. Osobito u vodama otoka Krete, a naročito ispod rta Matapana, najjužnije točke Grčke, vrijeme se sve više pogoršava.

Obišavši rt Matapan, brod ulazi u Jonsko more i uzima kurs prema sjeveru. Ploveći uz zapadnu obalu Peloponeza, pokraj otoka Zakynthosa, ulazi 22. studenog u tjesnac između otoka Cefalonije i Itake. Sunce se ujutro diglo u potpunoj tišini, pa u takvo sunčano jutro uz vedro plavo nebo i azurno more ugledati ta dva otoka u zelenilu, nezaboravna je slika.

Obadva otoka su gorovita, obrasla zelenilom, a i konfiguracija tla im je ista. Nekoć su morali sačinjavati cjelinu, ali uslijed raznih promjena na zemaljskoj kori razdvojili se i tako je između njih nastao morski tjesnac, koji počinje tek od sredine istočne obale Cefalonije. Odavde sve do njihova svršetka teku obale gotovo paralelno.

Uz istočnu obalu otoka Cefalonije mogu se vidjeti lijepa naselja, a mnoge se osamljene kuće i kućice penju visoko po gori. Zapadna obala Itake slabo je naseljena. Čini se tako, jer kuće tek proviruju iz onog zelenila.

Neprestano prelazim s jedne strane palube na drugu, da bih vidjela obalu jednog i drugog otoka. Žurno hvatam slike očima, da ih onda duša moja razvije i trajno sačuva svježe u uspomeni, jer fotografskog aparata nemam.

Žalim, što brod plovi prebrzo, jer se ne mogu dosta da nagledam toga otoka, koji je bio zavičaj slavnog i opjevanog grčkog narodnog junaka iz Trojanskog rata — Odiseja. Pratim njegov povratak u domovinu nakon pada Troje. U duhu gledam negdje na žalu otoka dom Odisejev, u kojem ga je njegova vjerna žena Penelopa čekala, odbijajući mnoge prosce, što su je došli snubiti. Vidim u gajevima i ispod drveća faune, nimfe i pastire, kako uz svirku frule izvode pastirske igre, vidim po zatonima i žalima sirene, najade, kako se dižu iz mora te osluškuju tu svirku i pjevanje.

Sve te slike redale su se u mojoj mašti jedna za drugom, a misli su mi lutale po staroj Grčkoj, sve dok brod nije isplovio iz tjesnaca, ostavljajući za sobom oba otoka. Prekratak tjesnac za duge misli i razmišljanja.

Brod plovi na sjever prema otoku Krfu (Kerkyra). No i njega ostavlja po strani, da u večer stigne na vrata Otranta, gdje nas je opet dočekalo nevrijeme. koje će nas pratiti noću i kroz cijeli Otrant. Prošavši Otrant, brod je zaplovio Jadranskim morem pokraj nedaleke Albanije. More je još uvijek bolesno od nevremena, vjetra i kiše. Na južnoj ivici horizonta usidrili su se veliki sivi oblaci, a iz tog sivila spušta se teška kiša. Doletjela je kao ptica, ispadala se i prestala. Jedan oblak s horizonta digao se u visinu i plovi punom brzinom prema sjeveru. Brod se ljulja na pučini, paluba je opustjela.

Negdje podveče evo malenog otočića Sušca, na kojem je dosta visok svjetionik, a zatim se redaju otoci: Vis i Biševo. Ovaj je poznat sa svoje krasne špilje, koja se može uporediti s onom na otoku

Capriju. Zapažam i pusti otok Jabuku, koji strši iz mora kao neki trokut. Napokon se pružio Dugi Otok, šibensko-zadarskog arhipelaga. Eno svijetli i svjetionik na Velom Ratu.

Sunce je već uvuklo svoje zlatne prste i zapalo je. Nekoliko kapi sunčeve krvi ipak je još poprskalo lutajuće oblake, ali noć i njih briše svojom sivom rukom.

Premda je već dosta kasno, još se zadržavam na palubi. Neki mornar, prolazeći pokraj mene reče: »Sada plovimo uz otok Premuda«.

Sašla sam u kabinu, a brod je dalje plovio između istarskih otoka: Lošinja, Raba, Krka, Cresa, dok nije stigao na cilj u luku grada Rijeke, odakle su nas svijetla isto onako pozdravljala, kao kad smo ostavljali domovinu i zaplovili na Bliski Istok.

BORBA EGIPTA ZA NEZAVISNOST

Ovaj putopis je niz impresija i zapažanja o zemljama Bliskog Istoka bez pretenzija da kompleksno obuhvati događaje i promjene u ovom dijelu svijeta. Evocirajući neke događaje iz bogate historije ovih starih civilizacija, djelomično se upoznajemo sa kulturnim tekovinama i naslijeđem zemalja istočnog Mediterana i Levanta.

Današnji Egipat je bastion arapskog svijeta u borbi za nacionalnu i ekonomsku emancipaciju od klasičnih kolonijalnih sila i stranog kapitala.

Iskra oslobodilačke borbe dugo je tinjala u srcima Egipćana, dok nije plamenom zatalasala čitav crni kontinent, vrativši Afrikancima vjeru u vlastite snage, koje su latentno rasle i bujale u uslovima dominacije bijelih eksploatatora.

Nije prošla niti jedna decenija. Događaji, koji su se odigrali u Egiptu zabilježeni su u ovom dodatku kronološkim redom bez ocjene i analiza, jer taj proces još nije završen.

Poslije tuđinske kolonijalne vladavine sva je zemlja i ljudi i grad, i selo, ustremilo svoje napore, da se što prije uklone tragovi tužne prošlosti. I upravo u tom neviđenom poletu cijelog naroda, da što prije osjeti i realizira blagodati slobode i nezavisnosti, doživjela sam Egipat, gdje su tragovi prohujalih epoha podsjećali na prošlost, a sve živo na neslućene perspektive budućnosti.

Od najstarijih vremena — zbog povoljnog smještaja između dva mora, na životnom putu Istok—Zapad, uz plodnu dolinu Nila — Egipat je bio primamljiva zemlja za razne osvajače, koji su provaljivali sa svih strana želeći je porobiti. Neki od tih osvajača zadržali su se u Egiptu i po nekoliko stoljeća, a svi su ostavljali tragove svojih običaja, jezika i kulture.

Za vladanja XXV. faraonske dinastije (712—525 prije naše ere) osvajaju Egipat Asirci, a njih smjenjuju Perzijanci, koji drže Egipat pod svojom vlašću sve do 332. godine pr. n. ere. Iza toga se nižu vladavine grčko-rimska, zatim arapska, turska, francuska, a poslije izgradnje Sueskog kanala dolaze Englezi. Od svih tih osvajača, Arapi su se najjače učvrstili u Egiptu i ostali u njemu.

Pod Napoleonom, koji je svladao Mameluke,* okupirali su Egipat Francuzi (1798—1801). Ovu okupaciju nisu mirno gledali Englezi, jer su im Francuzi bili takmaci u borbi za prevlast na Istoku. Nakon sukoba kod Abukira i Aleksandrije, gdje su Francuzi potučeni, počela je borba između te dvije evropske velesile za prevlast na Mediteranu i u Egiptu. Odlaskom Francuza iz Egipta Mameluci nastoje ponovo doći na vlast. Mameluk Ali-bej digao je čak i bunu protiv Porte — vrhovnog gospodara Egipta. U toj situaciji posredovao je između Mameluka i Porte turski oficir, Mohamed Ali. Porta ga je 1805. godine imenovala pašom u Egiptu, a on udara temelj novoj dinastiji, Mohamed-Alija.

Njegov unuk i nasljednik Abas pokazao je naklonost prema Englezima i tada u velikoj mjeri u Egipat prodire njihov kapital. Ulaganjem kapitala u razna poduzeća Englezi dobivaju pomalo i svu privredu u svoje ruke, te tako učvršćuju pozicije u Egiptu.

Godine 1869. završen je i otvoren Sueski kanal. Za razvitak zemlje trebala su ogromna novčana sredstva. Veliki izdaci, zbog luksuznog života na dvoru, doveli su do financijske krize. Egipatska je država u izgradnji Sueskog kanala sudjelovala s velikim brojem dionica. Nalazeći se u novčanim teškoćama egipatska vlada prodala je Englezima veliki dio dionica. Na taj način su Englezi postali važan faktor u upravi i korišćenju Kanala, te počinju se izravno miješati u poslove Egipta. Ekonomsko porobljavanje Egipta od strane Engleza prelazi početkom Prvog svjetskog rata u protektorat, čime se ukida u stvari njegova samostalnost.

Porazom Turske u Prvom svjetskom ratu prestaje turska vrhovna vlast nad Egiptom.

Već 1919. godine javno je manifestirano negodovanje naroda protiv ekonomskog i političkog porobljavanja. Radnici, seljaci, građani uz poklike »Egipat Egipćanima« izlaze na ulice gradova, a žene po prviput demonstriraju u masi na ulicama. Slijede štrajkovi radnika i službenika. Godine 1922. objavljena je »Deklaracija« po kojoj je Egipat »nezavisna i suverena država«, ali su vlast u Egiptu i dalje zadržali Englezi. Da bi se suzbilo nezadovoljstvo naroda uvedena je diktatura, a upravu zemlje preuzimaju političke stranke odane kralju i Englezima.

* »Mameluci« su bili dinastija, koja je potjecala od bivših robova i najamnika raznih naroda. Vladali su blizu tri stoljeća i podigli su u Kairu mnoge građevine.

Anglo-egipatskim ugovorom od 1936. godine Engleska dobiva pravo da brani Egipat u slučaju agresije i da obrazuje egipatsku vojsku. Iste godine 1936. za kralja je proglašen Faruk. Period do Drugog svjetskog rata ispunjen je korupcijom, borbama političkih stranaka, koje su se uz nesposobnog kralja otimale za vlast, te jačanjem pozicija stranog kapitala.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata raste nezadovoljstvo naroda u gradovima i selima. Narod traži, da se ukine engleska okupacija i poništi anglo-egipatski ugovor iz 1936. godine. Došlo je i do teških oružanih sukoba u Aleksandriji i Kairu, poslije čega se engleska okupaciona vojska povlači u zonu Sueskog kanala. Kairski studenti i narod dalje demonstriraju, a poklici »živjela revolucija« i »dolje kralj« održavaju raspoloženje u zemlji. Felasi napuštaju sela, bježe u gradove.

Rat s Izraelom 1948. godine rađa još veće nezadovoljstvo, na koje kralj odgovara sve snažnijim pritiskom. Poslije potpisanog primirja 1949. godine osjetilo se nezadovoljstvo u vojsci. Logori i zatvori puni su naroda, izriču se kazne zbog »komunističke aktivnosti«.

Poslije poništenja anglo-egipatskog ugovora Englezi predlažu Egiptu, da pristupi paktu o obrani Srednjeg Istoka. Vlada se ne usuđuje pristupiti paktu zbog velikog nezadovoljstva naroda. Na to su Englezi 1952. godine okupirali Ismailiju. Egipćani se uz velike ljudske žrtve, odupiru oružjem. Vijest o događajima u Ismailiji još više uzbuđuje stanovništvo Kaira i čitave zemlje. Demonstracije, neredi, požari i protesti na sve strane izražavaju neraspoloženje protiv režima i stranog uplitanja.

U to vrijeme javlja se pokret slobodnih oficira na čelu s Gamal Abdel Naserom i njegovim drugovima. Ovaj se pokret širi rapidnom brzinom, a dvor osjeća sve veću nesigurnost. Protuudar, koji je spremao kralj, osujećen je, a vlada podnosi kralju ultimatum, da se odrekne prijestolja i napusti zemlju. Faruk je abdicirao 26. jula 1952. i isti dan otplovio u inozemstvo. S kraljem je srušena i dinastija Mohamed Alija, koja je stopedeset godina vladala Egiptom. Vlast u zemlji preuzeo je Revolucionarni savjet sastavljen od egipatskih oficira.

Doskora je objavljen Zakon o agrarnoj reformi. Milijuni seljaka postali su vlasnici zemlje, koju obrađuju. Osnovana je komisija za sređivanje radnih odnosa između radnika i kapitalističkih posloda-

vaca. Zauzet je odlučan stav protiv suradnje s bilo kojom političkom strankom u zemlji, kao i protiv jačeg vezanja za bilo koju zemlju na Zapadu.

Pripremljen je novi Ustav. Prvi njegov član kaže, da je narod izvor svake vlasti.

U junu 1953. godine proglašena je republika, a general Nagib postaje njezin prvi predsjednik.

Započeti su pregovori s Englezima radi evakuacije engleskih trupa iz Sudana i zone Sueskog kanala. Pregovori su sporo i nepovoljno tekli, narod je postao nestrpljiv, a k tome su došla i razmimoilaženja između Nagiba i Revolucionarnog savjeta.

Neslaganje revolucionarnih oficira i Nagiba nastojale su iskoristiti bivše političke stranke i »Muslimanska braća«. * Udružena opozicija na čelu s Nagibom objavila je, da će sve političke stranke dobiti opet punu slobodu djelovanja, te da će se održati izbori za konstituantu, dok će Revolucionarni savjet biti raspušten.

Protiv ponovnog uvođenja starog režima nastalo je u zemlji gibanje. Ulicama Kaira odzvanjaju poklici »živjela republika i Revolucionarni savjet«, »Ne ćemo stare korumpirane partije i političare« i sl. Radnici stupaju u štrajk, a pridružuju im se studenti i službenici i građani. Bio je to milijunski pokret masa, kojemu se pridružila cijela zemlja.

Događaji se brzo nižu. Nasera i njegove drugove nosi narod pod republikanskom zastavom na sjednicu Revolucionarnog savjeta. Generalu Nagibu oduzeta je vlast, a Naser preuzima natrag sve svoje funkcije i postaje vojni guverner Egipta.

Najveći cilj Revolucije postignut je 27. jula 1954. godine sporazumom o evakuaciji britanskih trupa iz Egipta u roku od dvadeset mjeseci. »Muslimanska braća« su podigla kampanju protiv sporazuma o evakuaciji engleske vojske iz zone Kanala, jer bi ta mjera znatno ugrozila sigurnost Egipta u slučaju napadaja izvana. Poduzimaju se akcije za rušenje vlade, izvršen atentat na Nasera, ali ništa ne može zaustaviti revolucionarni tok događaja. Nagib je definitivno uklonjen sa političke pozornice Egipta, a poslije atentata na Nasera, likvidirana je organizacija »Muslimanska braća«.

* »Muslimanska braća« bila je političko-vjerska organizacija, koja je uzimala »Koran«, kao podlogu za rješavanje svih, kako vjerskih, tako i političkih i socijalnih problema. »Koran« je trebao biti ustav i zakon za sve.

Nakon ovih događaja vlada je svu brigu posvetila rješavanju unutrašnjih problema i organizaciji države. Na dan 16. januara 1956. proglašen je novi Ustav. Osnovana je Nacionalna unija kao politički pokret cijelog naroda.

Dan 18. juna 1956. godine, kada je posljednji engleski vojnik napustio Egipat proslavljen je velikim narodnim svečanostima, a dan ranije u zoni Kanala, u Port Saidu, podigao je Naser na jarbol zastavu egipatske republike. Poslije sedamdesetčetiri godine završena je engleska okupacija Egipta.

Oblast Sueskog kanala proglašena je vojnim područjem. Nacionalna garda zaposjeda sve bivše engleske logore u toj zoni.

U oktobru 1956. Izrael ustaje protiv Egipta, a u pozadini te agresije stoje Engleska i Francuska. Englezi ultimatumom traže, da Egipat obustavi ratne operacije, drugim riječima da kapitulira pred stranom agresijom. Egipat odbija ultimatum. Englezi bombardiraju Kairo, Aleksandriju, Port Said, Suez i druga mjesta. Pod pritiskom Ujedinjenih nacija agresori su prisiljeni, da odustanu od daljnjih operacija. Ujedinjene nacije šalju svoje jedinice, u kojima se pored ostalih naroda nalaze i vojnici Jugoslavije. Francusko-engleske trupe počele su se povlačiti, a 22. decembra 1956. godine posljednji agresorski vojnici ostavljaju ovu zemlju. Time je odlučnom voljom egipatskog naroda suzbijena agresija. Iz ovog sukoba Egipat je izašao nezavisan i slobodan.

Za rat triju zemalja protiv Egipta rekao je Predsjednik Tito 11. novembra 1956. godine: »To je najtipičnija agresija, koja se ničim ne razlikuje od negdašnjih klasičnih agresija kolonijalnih sila, a Izrael se ovaj put pokazao kao instrumenat velikih sila«.

»Egipatski je narod nakon borbi doživio zoru svojeg novog rođenja i svoje nezavisnosti i ujedinjenja«, izjavio je Gamal Abdel Naser 1. februara 1958. godine prigodom ujedinjenja Egipta i Sirije u Ujedinjenu Arapsku Republiku. Ujedinjeni Egipat i Sirija postali su nosioci preporoda i ujedinjenja svih Arapa. Nova arapska država nije se ograničila, da živi samo od svoje slavne prošlosti, već je odlučila, da aktivnim stvaralačkim radom, na svojoj tisućljetnoj historiji, izgradi modernu državu.

Karakterizirajući borbu Egipta i njegovu politiku Naser je izjavio: »Mi želimo na sve načine da sačuvamo svjetski mir, ali istovremeno težimo da sačuvamo svoju nezavisnost, slobodu i dostojanstvo«.

I na tim principima izgrađuje se slobodna i nezavisna zajednica arapskih naroda »Ujedinjena Arapska Republika«.

BILJEŠKA O PISCU

»Sofija Hirtz-Maraković afirmirala se kao snažna dramska spisateljica« tako piše o njoj poznati književnik, kritičar, romansijer dr. Mato Hanžeković u »Novostima« 1940. godine, prilikom izvedbe premijere komedije »Rudo« u Slav. Brodu, kojoj je lično prisustvovao.

»Ovaj komad zaslužuje ozbiljnu pažnju, jer je prvi pokušaj, da se na scenu iznese lokalni folklor«, tako piše dalje o toj komediji dr. Hanžeković.

Sofija Hirtz piše od 1925. godine i to u novinama: Jutarnjem Listu, Večeri, Novostima duže i kraće napise većinom folklornog sadržaja.

Kroz šestnaest godina, dok joj je muž dr. Miroslav Hirtz bio urednik časopisa »Prirode«, radila je kao korektor u redakciji toga časopisa, a pisala je i prevađala razne članke za rubriku »Pabirci«.

Radeći dvadesetpet godina sa svojim mužem na njegovom životnom djelu »Rječnik narodnih zooloških naziva«, kojega je u Zagrebu počela izdavati 1928. godine Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, stekla je solidno znanje iz zoologije i filologije.

Godine 1944. umro joj je suprug, a 1946. godine završava drugu knjigu »Rječnik Ptica« koja već izlazi 1947. godine.

Prikupivši potreban materijal završava treću knjigu »Rječnik Riba« radeći na njemu blizu tri godine (izlazi 1956. godine). U napomeni »Rječnika riba« Akademija odaje joj priznanje za taj veliki i odgovorni rad.

Uz ovaj rad autorica je sredila veliku književno-naučnu ostavštinu svoga muža i njegovog oca, Dragutina, hrvatskog književnika i botaničara. Sređeni materijal iz te ostavštine predaje raznim naučnim forumima. Najveći dio toga materijala nalazi se u Hrvatskom prirodoslovnom društvu u Zagrebu za Prirodoslovni muzej, kojega društvo kani osnovati.

Osim književnoga rada bavi se i slikarstvom. Izradila je više uspjelih slika u ulju, a poklonit će ih galeriji slika svoga rodnoga grada, Slav. Broda.

Autorica mnogo putuje. Prije rata proputovala je Austriju i Njemačku. Godine 1955. obišla je Egipat, Libanon, Siriju, a rezultat toga puta je ova knjiga, putopis »Obalama staroga svijeta«. Zatim slijede putovanja dvaput u Italiju do Caprija, u Grčku i Francusku. Posjetila je

i Svjetsku izložbu u Bruxellesu, a odavde svraća u Antverpen i Ostende. Na ovim putovanjima neumorno posjećuje arheološke muzeje i galerije slika.

Dvadeset i dvije godine službovala je kao nastavnica, većinom na tadašnjim građanskim školama. Sada živi već preko deset godina skromno i povučeno u Slavonskom Brodu u roditeljskoj kući, gdje je završila najteži i odgovorni rad na »Rječniku«. Sprema se, da napiše i jednu već razrađenu tragikomediju, ukoliko, kako sama kaže, ne će je vrijeme preteći, jer je u poodmakloj dobi.

S A D R Ž A J

Zaplovili smo na Bliski Istok 11
U Aleksandriji na tlu Afrike 17
Svjedoci Faraonskih vremena 25
Kairo stara metropola na Nilu 35
Bejrut — šarenilo naroda i jezika 49
U srcu Sirije 59
Otok Cipar (Kypros) 69
Jugoslaveni izgradili novu luku u Siriji 77
Pokraj Odisejevog zavičaja opet u domovinu 81
Borba Egipta za nezavisnost 85
Bilješka o piscu 91

TISAK: »PLAMEN« GRAFIČKO PODUZEĆE – SLAV. BROD